

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีย้ายถิ่นในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์มีดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว

2.1.1 ความหมายของความรุนแรงในครอบครัว

2.1.2 ประเภทของความรุนแรงในครอบครัว

2.1.3 สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว

2.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความรุนแรงในครอบครัว

2.1.5 ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว

2.1.6 รูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว

2.1.7 วงจรของความรุนแรงในครอบครัว

2.1.8 ผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว

2.2 แนวคิดสตรีนิยม

2.3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว

2.4 แนวคิดเรื่องความขัดแย้งในครอบครัว

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

2.6 บทบาทของภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน ต่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว

2.1.1 ความหมายของความรุนแรงในครอบครัว

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ได้ให้ความหมายว่า กระกระทำใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือ

กระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับ หรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

ศูนย์ข่าวผู้หญิง (2536 อ้างถึงใน ศิริโรจน์ โชติกสถิต. 2542 : 20) ได้ให้ความหมายว่า ความรุนแรงในครอบครัว คือ การที่ชายผู้เป็นสามีหรือผู้ร่วมใช้ชีวิตใช้กำลังอำนาจทำร้ายผู้หญิง ผู้เป็นภรรยา ลักษณะของความรุนแรงอาจแตกต่างกันไป เช่น อาจเริ่มต้นจากการตีเพื่อสั่งสอน ตบหน้าเมื่อลูกแกโทษ ไปจนถึงเตะต่อย จนภรรยาคางหัก หัวแตก แขนหัก จนถึงเสียชีวิต

กฤตยา อาชวนิจกุล (2539 อ้างถึงใน ศิริโรจน์ โชติกสถิต. 2542 : 20) กล่าวว่า ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในบ้าน ส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ถูกสามี หรืออดีตสามี หรือคู่รัก ทำทารุณกรรม มีรูปแบบหลากหลาย ตั้งแต่การทำร้ายร่างกาย ต่อยเตะ ทบตีด้วยวัตถุ กระแทบ ทำให้บาดเจ็บ หรือ กระทั่งฆ่าให้ตาย จนถึงการบีบบังคับหรือบีบบังคับทางจิตใจ การค้า ข่มขู่ การกักขัง การบีบบังคับทางเศรษฐกิจและสังคม การปฏิเสธให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การดูถูกเหยียดหยาม

เพ็ญศรี พิชัยสนธิ (2540 อ้างถึงใน ศิริโรจน์ โชติกสถิต. 2542 : 20) ได้ให้ความหมาย พฤติกรรมรุนแรงระหว่างสามีภรรยา หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่กระทำอย่างตั้งใจจะเพียงครั้งเดียว หรือหลายครั้ง ที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับบาดเจ็บต่อร่างกายและจิตใจ

แมริส (Maris. 1988 : 485 อ้างถึงใน ศิริโรจน์ โชติกสถิต. 2542 : 20) ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่ตั้งใจให้สมาชิกในครอบครัวได้รับความเจ็บปวด หรือการบาดเจ็บทางด้านร่างกาย รวมถึงการใช้มีด การตี การเตะ การข่มขู่ทางเพศ

ฟลิทซ์คราฟท์ และคนอื่น ๆ (Flitcraft. et al cited by Eisenstat. 1995 : 437 อ้างถึงใน ศิริโรจน์ โชติกสถิต. 2542 : 20) ได้ให้ความหมาย ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี หมายถึง การที่ผู้หญิงถูกทำร้ายทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจหรือการทารุณกรรมทางเพศที่เกิดขึ้นในบ้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการแยกตัวออกจากสังคมภายนอกมากขึ้น การกำจัดอิสระ และการเข้าถึงแหล่งประโยชน์

วาลเลซ (Wallace. 1996 : 3 อ้างถึงใน ศิริโรจน์ โชติกสถิต. 2542 : 20) กล่าวว่า ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี หมายถึง การกระทำ หรือการละเลยที่ทำโดยบุคคลที่อยู่กินด้วยกันหรือแต่งงานกันที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย หรือจิตใจ หรือจำกัดในด้านสิทธิ และอิสรภาพของสมาชิกในครอบครัว

พอยเรียร์ (Poirier, 1997 : 105 อ้างถึงใน ศิริโรจน์ โชติกสถิตย์, 2542 : 20) กล่าวว่า ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการควบคุม และขู่ โดยบุคคลหนึ่งใช้ต่อบุคคลหนึ่ง ซึ่งการควบคุมนั้น อาจหมายถึง การทำให้ได้รับบาดเจ็บทางด้านร่างกาย รวมถึงด้านจิตใจ และด้านเศรษฐกิจ (กรณีของผู้หญิงไม่มีรายได้ ต้องพึ่งพาสามี)

กล่าวโดยสรุปความรุนแรงในครอบครัว คือ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในบ้าน ส่วนใหญ่เป็นกรณีของผู้หญิงถูกสามี หรืออดีตสามี หรือคู่รัก ทำทารุณกรรม มีรูปแบบหลากหลาย ตั้งแต่การทำร้ายร่างกาย ต่อยเตะ ทบตีด้วยวัตถุ กระแทบ ทำให้บาดเจ็บ หรือกระทั่งฆ่าให้ตาย หรือการทำร้ายด้านจิตใจ ได้แก่ การบีบบังคับหรือบีบบังคับบางจิตใจ การด่า ข่มขู่ การกักขัง การบีบบังคับทางเศรษฐกิจ และสังคม การปฏิเสธให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการดูแลรักษาพยาบาล เป็นต้น

2.1.2 ประเภทความรุนแรงในครอบครัว

แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ (ภาสุรี เอี่ยมทิม, 2548 :14-15)

1. ความรุนแรงต่อคู่สมรส (Spouse Violence) เป็นความรุนแรงในครอบครัว (Family Violence) ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้ความรุนแรงระหว่างเพศชายหญิงที่เป็นสามีภรรยา (Levinson, 1995 อ้างถึงใน ปัญชลี โชติกุต, 2541 : 6) จากการรายงานขององค์การอนามัยโลก พบว่า ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อของการกระทำรุนแรงจากคนที่รู้จัก โดยเฉพาะจากสมาชิกในครอบครัว ซึ่งหมายถึง สามี / คู่รักมากกว่าคนอื่น การทำร้ายร่างกายของสามีที่กระทำต่อภรรยา นั้น จะออกมาในรูปของการทำร้ายร่างกาย การข่มขู่ทางเพศ การทำร้ายจิตใจและการทำร้ายจิตใจ (WHO, 1997 อ้างถึงใน สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2543 : 1) ความรุนแรงในครอบครัว ยังคงเกิดขึ้น และดำรงอยู่อย่างเงียบ ๆ โดยเฉพาะรูปแบบความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภรรยา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความรุนแรงดังกล่าววางอยู่บนรากฐานของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ การที่สังคมอยู่ในโครงสร้างชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ทำให้อำนาจของผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิง และอำนาจที่มีมากกว่านี้ ได้กลายเป็นการสร้างเงื่อนไขความชอบธรรมให้ผู้ชายอ้างถึงเมื่อเขาละเมิดสิทธิและทำร้ายผู้หญิง (วิลาสินี พนานนครทรัพย์, 2545 : 9)

2. ความรุนแรงต่อลูก (Child Violence) เป็นการใช้ความรุนแรงระหว่างผู้ปกครอง ซึ่งมีอายุมากกว่ากับเด็กในปกครอง เช่น การทำร้ายร่างกายบุตร Gelles, 1993 อ้างถึงใน ปัญชลี โชติกุต, 2541 : 6) ความรุนแรงต่อลูกเป็นสิ่งที่พบบ่อยในสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ มักใช้การลงโทษทางกายมากกว่าการอธิบายเหตุผลแก่เด็ก การศึกษา พบว่า ร้อยละ 17 ของวัยรุ่นที่กระทำผิดกฎหมาย เคยถูกพ่อแม่ลงโทษอย่างรุนแรง เช่น ต่อย หรือ ตี จนมีบาดแผล

ตามร่างกาย (อุมาพร ตังสมบัติ และ วชิระ ลาภบุญทรัพย์, 2536 อ้างถึงใน วีรพล ใหญ่อรุณ, 2542 : 43)

3. ความรุนแรงต่อพ่อแม่ผู้สูงอายุ (Parent and Older Violence) ความรุนแรงแบบนี้เป็นส่วนใหญ่เกิดจากลูกกระทำต่อพ่อแม่ ผู้ชรา ในสหรัฐอเมริกา พบว่า ผู้สูงอายุ 65 ปีขึ้นไป จำนวน 2 ใน 100 คน จะถูกทำร้ายร่างกายแบบใดแบบหนึ่ง เช่น ถูกผลัก ตบตี และเตะตอย พิลาเจอร์แอนด์ ฟิลเดอร์ฮอธ (Pillager and Finkelhor, 1988 อ้างถึงใน วีรพล ใหญ่อรุณ, 2542 : 44)

ขงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2546 : 15-16 อ้างถึงใน ภาสุรี เอี่ยมทิม, 2548 : 15) ได้กล่าวถึงการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีรูปแบบ ดังนี้

1. การทำร้ายร่างกายคู่สมรส มักเกิดขึ้นโดยที่สามีเป็นฝ่ายทำร้ายภรรยา
2. การทำร้ายเด็ก ความขัดแย้งอาจมาลงกับเด็ก โดยเด็กถูกทำร้ายจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจจะเป็นบิดาหรือมารดาก็ได้ มีบ่อย ๆ ที่ฝ่ายมารดาถือกระทำ เพราะความเก็บกดและคับข้องใจ ที่มีกับสามีของตน

3. การทำร้ายผู้สูงอายุ ในครอบครัวขยายที่ปู่ย่าตายายกลับกลายเป็นผู้พึ่งพิงลูกของตน บางครั้งความกดดันในครอบครัวก็ไปลงเอยกับผู้สูงอายุ โดยการใช้ความรุนแรงทางกายหรือโดยการทอดทิ้งไม่ดูแลบุพการีของตน

4. การข่มขืนคู่สมรสบางคนอาจคิดว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะมีการข่มขืนคู่สมรส ในเมื่อทั้ง 2 ฝ่ายเป็นสามีภรรยากันแล้ว แต่ในความเป็นจริงมีบ่อย ๆ เป็นผลของปัญหาในครอบครัว ทำให้ฝ่ายภรรยาไม่มีความต้องการที่จะมีเพศสัมพันธ์กับสามี สามีจะใช้วิธีบังคับข่มขืนที่จะมีเพศสัมพันธ์ด้วย จึงเรียกว่า การข่มขืนคู่สมรส บางครั้งการทำร้าย ข่มขืน อาจรุนแรงถึงขั้นทำให้ฝ่ายภรรยาบาดเจ็บหรือเสียชีวิต หรือในมุมกลับกัน ภรรยาอาจจับแค้น และตอบโต้จนฝ่ายสามีบาดเจ็บหรือเสียชีวิตได้เช่นกัน

5. การมีเพศสัมพันธ์ในครอบครัว โดยมากมักเกิดขึ้นโดยพ่อหรือพ่อเลี้ยงกับลูกสาว หรือบางทีกับลูกชาย แต่ทั้งนี้ อาจเป็นบุคคลอื่นใดในครอบครัว เช่น ปู่ ลุง อา น้า พี่ชาย เป็นต้น จัดว่าเป็นปัญหาที่เลวร้ายที่สุดอย่างหนึ่งในครอบครัว โดยเด็กจะได้รับบาดเจ็บทางจิตใจอย่างมากจากการกระทำดังกล่าว

นอกจากนี้ รัชชัย คงสกันธ์ (2548 : ออนไลน์) ได้แบ่งประเภทของความรุนแรงเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทางร่างกาย โดยการทุบตี ต่อยเตะ กระแทบ กระชากลากถู ตีหรือทำร้ายด้วยวัตถุ เอาไฟหรือบุหรี่ยี้อับกลิ่นฉม จนถึงการฆ่าให้ตาย

2. ทางจิตใจ การด่าทอข่มขู่ คุกคามเหยียดหยาม กักขัง ควบคุม การบีบบังคับทางเศรษฐกิจและสังคม

3. ทางเพศ การบังคับและข่มขู่ทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ สามีบังคับให้ร่วมเพศกับตนเองหรือชายอื่นหรือกับสัตว์

Ganley (อ้างถึงใน อรรถาภิธานศัพท์สันติวิธี. 2544 : 10) ได้แบ่งประเภทของการทำร้ายร่างกายของสตรีที่ถูกกระทำโดยสามีไว้ดังนี้ คือ

1. การทำร้ายร่างกายได้แก่การถ่มน้ำลาย การหยิก กัด ตบหน้า จนถึงขั้นรุนแรง เช่น การบีบคอ ชกต่อย และประทุษร้ายด้วยอาวุธ เป็นต้น

2. การข่มเหงทางเพศ ได้แก่ การกลั่นแกล้ง จับต้องอวัยวะ เช่น เต้านม อวัยวะเพศ เป็นต้น การใช้กริยาทะลึ่งโลม หรือข่มขู่ให้มีเพศสัมพันธ์

3. การทำลายข้าวของหรือทำร้ายสัตว์เลี้ยง เป็นการกระทำที่มีผลต่อจิตใจ การกระทำเช่นนี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงความมีอำนาจเหนือของผู้ชาย

4. การทำร้ายด้านจิตใจ โดยมากเป็นวาทะที่คุกคามทางอารมณ์ เพื่อก่อให้เกิดความหวาดกลัว หวุดหวิด รู้สึกผิดและกดดันทางอารมณ์ เช่น การขู่ทำร้าย การทำร้ายบุตร หรือภรรยา ใช้คำพูดหยาบคาบ เสียดสี

กล่าวโดยสรุป ความรุนแรงในครอบครัวสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ 1) ความรุนแรงทางด้านร่างกายต่อกัน สตรี ลูก และพ่อแม่ผู้สูงอายุด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การทุบตี การผลัก การตบ การตี การข่มขืนหรือการบังคับทางเพศ รวมทั้งการฆ่าให้ตาย และ 2) ความรุนแรงทางด้านจิตใจ ได้แก่ การด่าทอข่มขู่ คุกคามเหยียดหยาม การเปรียบเทียบเทียบเป็นสัตว์ รวมทั้งการพุดจา แสดงความชื่นชมหญิงอื่น

2.1.3 สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัว เกิดขึ้นได้ทุกชนชั้นในสังคม อาจมีสาเหตุจากความผิดปกติของสมาชิกครอบครัว นำไปสู่การเกิดข้อขัดแย้งและการพิพาทในครอบครัว ถ้าปล่อยทิ้งให้เป็นความขัดแย้งที่เรื้อรัง ไม่ได้ขจัดแก้ไข ผลสุดท้ายจะเกิดภาวะที่ไม่สามารถควบคุมได้ อย่่างไรก็ตาม ความรุนแรงในครอบครัวอาจมีสาเหตุของปัญหาที่แตกต่างกัน

คณะกรรมการเยาวชนและผู้สูงอายุวุฒิสภา (2540) ได้สรุปสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวไว้ดังนี้ คือ (อ้างใน บุญเสริม หุตะแพทย์. 2545 : 19)

1. สาเหตุความผิดปกติของจิตและบุคลิกภาพ ได้แก่ ปัญหาทางจิตที่ทำให้เกิดอารมณ์ก้าวร้าวและควบคุมตนเองไม่ได้ บุคลิกภาพก้าวร้าว การใช้สารเสพติด และมีปัญหาเบี่ยงเบนทางเพศ

2. สาเหตุทางภาวะสังคมวิทยา ระบุว่า บุคคลเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม และสิ่งที่ได้พบเห็น ปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อครอบครัว เช่น โครงสร้างครอบครัว ปฏิสัมพันธ์ และพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัว วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และภาวะวิกฤตที่ครอบครัว ต้องเผชิญ ฯลฯ เป็นเหตุนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัวได้

3. สาเหตุจากสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม มีผลกระทบต่อความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมในเรื่องความแตกต่างระหว่างบทบาทชายหญิง เจตคติที่มีต่อสตรี และการยอมรับเรื่องความรุนแรงว่าเป็นเรื่องปกติในทางสังคม

ขงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (อ้างถึงใน ภาสกรีย์ เอี่ยมทิม. 2548 : 17) กล่าวกรณีสามีใช้ความรุนแรงต่อภรรยาและลูกว่าสาเหตุความรุนแรงในแง่ของจิตแพทย์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก การเจ็บป่วยทางด้านจิตใจ กรณีที่ความรุนแรงมาก ส่วนใหญ่มักจะเป็นการเจ็บป่วยทางจิต ที่พบบ่อย ๆ คือ โรคหวาดระแวง ที่สามีกลัวภรรยาจะมีชู้ ซึ่งความรุนแรงที่อาจลงเอยด้วยการยิงหรือเผา อีกโรค คือ โรคซึมเศร้าที่รุนแรง ผู้ป่วยจะรู้สึกท้อแท้ หมดหวัง คิดว่าตัวเองมีชีวิตอยู่ต่อไปจะลำบากยากแค้น คิดฆ่าตัวตาย แต่กลับกลัวครอบครัวลำบากก็จะพาครอบครัวไปด้วย จะก่อเหตุด้วยการยิงลูก ภรรยา และยิงตัวเองตายตาม

กลุ่มที่สอง เป็นบุคลิกหรือพื้นเพดั้งเดิมของคนคนนั้น ไม่เกี่ยวกับความเจ็บป่วยทางจิตที่เกิดขึ้น มาจากพื้นฐานการเรียนรู้ในเรื่องความรุนแรง เช่น อาจได้รับความรุนแรงมาก่อนในวัยเด็ก หรือผู้มีบุคลิกภาพหรือความสามารถในการควบคุมอารมณ์ได้น้อย เมื่อพบปัญหาในการควบคุมอารมณ์ตัวเอง อย่างไรก็ตามกลุ่มที่ 2 ไม่ค่อยก่อเหตุรุนแรงมากถึงขั้นทำลายชีวิต อาจจะทำร้ายร่างกาย แต่ก็มีความกดดันต่อภรรยาและลูกในระยะยาวเท่านั้น

รณชัย คงสกนธ์ (2548 : ออนไลน์) กล่าวว่า สาเหตุของการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีสาเหตุมาจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ

1. ความเชื่อ ผู้ใช้ความรุนแรงมักจะมีเชื่อที่ผิด ๆ ว่า
  - การทุบตีค่าเป็นสิ่งที่ทำได้
  - การใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหา
  - ความรุนแรงควบคุมอีกฝ่ายหนึ่งได้
  - ผู้มีอำนาจมีสิทธิทำอะไรก็ได้กับผู้ที่ด้อยกว่า
  - สามีเป็นใหญ่ ลูก ภรรยา คือผู้อ่อนแอ เป็นสมบัติของสามี หรือบิดามารดา

- ความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนตัว มิใช่ประเด็นสาธารณะ
- 2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ความรุนแรงและผู้ถูกรักษา
  - ครอบครัวแบบสามีหรือบิดาเป็นใหญ่ สามีมีอำนาจเหนือภรรยา ทั้งทางพลังกำลัง รายได้ การศึกษา สามีใช้อำนาจในทางที่ผิดมา ข่มเหงภรรยา เรียกว่า สามีต้องเป็นช้างเท้าหน้า ต้องเป็นผู้นำ ภรรยาต้องเป็นผู้ตาม ต้องเชื่อฟัง

- ครอบครัวที่สามีด้อยอำนาจ ทำให้สามีเกิดปมด้อยจะข่มภรรยา เพื่อสร้างปมเด่น
- ความเชื่อว่าสามีเป็นเจ้าของภรรยา
- ความขัดแย้งไม่ลงตัวในชีวิตแต่งงาน
- การขาดความรู้ในการดำเนินชีวิตคู่
- การไม่จดทะเบียนสมรส ฝ่ายหญิงย้ายไปอยู่กับฝ่ายชาย

3. ลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำรุนแรง

- เป็นกมลสันดาน ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก เลียนแบบบิดามารดาที่ชอบใช้ความรุนแรง ได้แบบอย่างจากหนังสือ โทรทัศน์ ไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องรับผิดชอบชั่วดี มาจากครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น
- เป็นการเรียนรู้ว่า หากทำแล้วได้ผล ไม่มีใครว่า จะทำซ้ำและรุนแรงขึ้น
- เครียดและระบายออกโดยใช้ความรุนแรงกับคนอื่นที่ด้อยอำนาจกว่า บางครั้งดื่มสุราเพื่อให้อ้าแสดงอารมณ์ออกมา และโทษว่าเป็นความผิดของสุรา บุคคลประเภทนี้มักจะไม่กล้าแสดงกระทำต่อคนที่มีอำนาจมากกว่า จะสุภาพอ่อนน้อมกับคนอื่น
- เจ็บป่วยด้วยโรคบางอย่างที่ทำให้ควบคุมตนเองไม่ได้ เช่น โรคสมอง

จากการศึกษาสามารถสรุปสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวได้ดังนี้ คือ 1) สาเหตุจากความผิดปกติของจิตและบุคลิกภาพ ได้แก่ ปัญหาทางจิตที่ทำให้เกิดอารมณ์ก้าวร้าวและควบคุมตนเองไม่ได้หรือความเครียดจากปัญหาสุขภาพ ปัญหาการว่างงานและปัญหาทางการเงิน เป็นต้น 2) สาเหตุทางสภาวะสังคมวิทยา ระบุว่า บุคคลที่เรียนรู้จากสภาวะแวดล้อม และสิ่งที่ได้พบเห็นหรือกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม เช่น การปลูกฝัง และเรียนแบบบิดาที่ใช้ความรุนแรง 3) สาเหตุจากสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ที่มีผลกระทบต่อความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบทบาทชายหญิง เช่น เชื่อว่าสามีเป็นใหญ่ ลูกภรรยาเป็นผู้อ่อนแอและเป็นสมบัติของสามี ซึ่งมีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้

2.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความรุนแรงในครอบครัว

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีปัจจัยหลายด้านที่มีผลทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวที่สำคัญมีดังนี้ คือ (รณชัย คงสกนธ์, 2548 : ออนไลน์) ระดับบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพอันเกิดเป็นผลจากพันธุกรรม การตั้งครรภ์ การคลอด น้ำหนักแรกเกิดต่ำ การเลี้ยงดู ระดับสติปัญญา และความสำเร็จในการศึกษา หากจน เคยเห็นหรือเคยถูกทำร้ายเอง มีความภูมิใจในตัวเองต่ำ และมีการใช้สุรา สารเสพติดต่าง ๆ การขาดทักษะการควบคุมอารมณ์

1. ระดับครอบครัว เช่น ความยากจน ครอบครัวใหญ่อย่างแออัด การหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก ผู้ปกครองมีการศึกษาค่ำ มีทัศนคติในการใช้ความรุนแรง ในทางบวก หรือเคยกระทำต่อกัน

2. ระดับเพื่อนบ้านและชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่ยากจน ขาดแคลน แออัด เป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่ค่อยติดต่อกับสังคมภายนอก มีอัตราการตกงานสูง มีแหล่งสุรา สารเสพติด มีแก๊ง เป็นชุมชนไม่ช่วยเหลือ ไม่ร่วมมือกัน และชุมชนยอมรับว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติของสามัญกรรยา

3. ระดับสังคม ได้แก่ สังคมที่กำลังมีปัญหาทางเศรษฐกิจ มีการแบ่งชนชั้น เชื้อชาติ วัฒนธรรม มีการจำหน่ายสุรา สารเสพติด รวมทั้งอาวุธ ต่าง ๆ ทั่วไป สื่อต่าง ๆ มักแสดงเรื่องความรุนแรงให้เห็น ปัจจัยกลุ่มนี้มักถูกกล่าวอ้างว่าเป็นสาเหตุหลักของปัญหานี้

จากการศึกษาข้อมูลรายละเอียดผ่านประสบการณ์ของผู้ถูกระทำรุนแรงและผู้กระทำก็อาจพอประมวลปัจจัย ที่อาจทำให้โอกาสในการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงเพิ่มมากขึ้นโดยแยกเป็นระดับดังนี้

1. เหตุปัจจัยระดับบุคคล
  - ผู้กระทำเคยประสบเหตุการณ์ความรุนแรงของพ่อที่มีต่อแม่
  - ผู้กระทำเคยกระทำรุนแรงมาก่อน
  - เสพสุรา / สิ่งเสพติด
  - ขาดทักษะการควบคุมอารมณ์
  - ความเชื่อว่าความรุนแรงควบคุมอีกฝ่ายหนึ่งได้
2. เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์
  - ความขัดแย้งไม่ลงตัวในชีวิตแต่งงาน
  - การขาดความรู้ในการดำรงชีวิตคู่
  - การไม่จดทะเบียนสมรส ฝ่ายหญิงย้ายไปอยู่ฝ่ายชาย
  - ความเชื่อว่าสามีเป็นเจ้าของภรรยา

3. เหตุปัจจัยในระดับชุมชน

- ความยากจน / ภาวะการว่างงาน
- การขาดความช่วยเหลือจากชุมชน
- ครอบครัวเดี่ยว
- ชุมชนยอมรับความรุนแรงเป็นเรื่องปกติของสามีภรรยา

4. เหตุปัจจัยทางสังคม

- ค่านิยมความเชื่อ จารีต ซึ่งได้แก่
  - ผู้ชายเป็นใหญ่
  - ความเป็นชาย ที่เชื่อมโยงกับอำนาจและการควบคุม
  - ความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนตัว มิใช่ประเด็นสาธารณะ
  - ความสำคัญของการรักษาสถานภาพของครอบครัวไม่ให้แตกสลาย

กล่าวได้ว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ ระดับบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพอันเกิดเป็นผลจากพันธุกรรม การตั้งครรภ์ การคลอด น้ำหนักแรกเกิดต่ำ การเลี้ยงดู ระดับสติปัญญา และความสำเร็จในการศึกษา ระดับครอบครัว เช่น ความยากจน ครอบครัวใหญ่ อย่างแออัด การหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก ผู้ปกครองมีการศึกษาดำ ระดับเพื่อนบ้านและชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่ยากจน ขาดแคลน แออัด เป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่ค่อยติดต่อกับสังคมภายนอก มีอัตราการตกงานสูง มีแหล่งสุรา สารเสพติด ระดับสังคม ได้แก่ สังคมที่กำลังมีปัญหาทาง เศรษฐกิจ มีการแบ่งชนชั้น เชื้อชาติวัฒนธรรม มีการจำหน่ายสุรา สารเสพติด รวมทั้งอาวุธต่าง ๆ ทั่วไป

2.1.5 ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว

ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัวแบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (รณชัย คงสกนธ์. 2548 : ออนไลน์)

1. ความรุนแรงโดยปกติ (Normal Violence) หมายถึง การตั้งใจหรือรับรู้ว่าตั้งใจกระทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือบาดเจ็บต่อผู้อื่น เป็นการพิจารณาความตั้งใจของผู้กระทำ
2. ความรุนแรงที่เกินกว่าเหตุ (Abusive Violence) หมายถึง การกระทำเกินกว่าเหตุที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความเจ็บปวด หรือได้รับบาดเจ็บ เป็นการพิจารณาการใช้ความรุนแรงจากบุคคลภายนอกโดยไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ

2.1.6 รูปแบบความรุนแรงในครอบครัวที่สามีกระทำต่อภรรยา

รณชัย คงสกนธ์ ได้อธิบายรูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว ดังนี้ (2548 : ออนไลน์)

1. การบังคับและการข่มขู่ (Using Coercion and Threats) การคุกคาม หรือขู่ว่าจะทำร้ายเธอด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ขู่ว่าจะทอดทิ้งเธอ จะฆ่าตัวตาย จะเล่าเรื่องของเธอให้คนอื่นฟัง เพื่อเป็นการประจาน

2. การคุกคาม (Using Intimidation) การกระทำให้ภรรยากลัวโดยการใส่สายตา กิริยาท่าทาง ขว้างปาข้างของอาวุธสัตว์เลื้อย ทำลายข้าวของส่วนตัวของภรรยาเอาอาวุธออกมาถือ

3. การใช้วิธีการให้อยู่ตามลำพัง (Using Isolation) การควบคุมการดำเนินชีวิตทุกอย่างทั้งการห้ามไม่ให้ภรรยาทำในสิ่งที่เธออยากทำ หรือบังคับให้ทำในสิ่งที่เธอไม่อยากทำ ห้ามไม่ให้ภรรยาพูดคุยกับบุคคลอื่นที่สามีไม่พอใจ จำกัดสถานที่ที่จะไปหรือที่สื่อที่ภรรยาจะอ่าน ไม่ยอมรับฟังเหตุผลและความต้องการของภรรยา

4. การบีบบังคับทางอารมณ์ (Using Emotion Abuse) การทำให้ภรรยาารู้สึกเลวร้าย ทำให้เธอคิดว่าเธอเป็นคนไม่ดี เหยียดหยามภรรยาว่าเป็นคนไม่มีค่า หรือการเรียกชื่อภรรยาที่ทำให้เธอรู้สึกตกต่ำ ทำกิริยาอาการที่ทำให้เธอรู้สึกว่า เป็นคนโง่เขลา กังวลในความผิดพลาด และรู้สึกว่าตนเองเป็นต้นเหตุแห่งความผิดพลาดนั้น

5. การทำความรุนแรงให้เป็นเรื่องเล็กน้อย (Minimizing Denying and Blaming) การปฏิเสธความรับผิดชอบและการกล่าวโทษภรรยา การพยายามทำให้การทำร้ายเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ไม่รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วโทษภรรยาว่า เป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้งนั้น เมื่อมีการทบทวนก็โทษว่าเป็นความผิดของภรรยา ไม่แสดงความวิตกกังวลต่อเหตุการณ์ที่ตนเป็นผู้ก่อ

6. การใช้ลูก ๆ เป็นเครื่องมือ (Using Children) การบีบบังคับลูก ๆ เพื่อให้ภรรยาเกิดความไม่สบายใจ กังวลในเรื่องเกี่ยวกับลูก ๆ เช่น ขู่บังคับสร้างความกดดันให้กับลูก ๆ ใช้ลูกเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างตนกับภรรยา ขู่ว่าจะทอดทิ้งไม่เลี้ยงดูลูก จะทำร้ายจะพาลูกหนีไปถ้าภรรยาทำให้เขาไม่พอใจ

7. การใช้สิทธิความเป็นผู้ชาย (Using Male Privilege) การกำหนดบทบาทของทุกคนในครอบครัว ผูกขาดการตัดสินใจปฏิบัติต่อภรรยาเสมือนทาส เป็นคนรับใช้

8. การบีบบังคับทางเศรษฐกิจ (Using Economic Abuse) การกีดกันไม่ให้ภรรยามีโอกาสทำงานนอกบ้าน ให้เลิกทำงานพิเศษ ที่มีรายได้จัดการเกี่ยวกับการใช้จ่ายด้วยตนเอง ทำให้ภรรยารู้สึกว่า ต้องพึ่งพาเรื่องเงิน จ่ายเงินให้ภรรยาลักษณะเบี้ยรายวันหรือต้องให้ภรรยาเอ่ยปากขอทุกครั้ง ปกปิดไม่ให้ภรรยาหารายได้ที่แท้จริงของครอบครัว

สรุปลักษณะและรูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว 1) การทำร้ายร่างกาย ได้แก่ การถ่มน้ำลาย การหยิก การกัด การขว้างปาข้างของ ทารุณสัตว์เลี้ยง ทำลายข้าวของส่วนตัวของภรรยา เอาอาวุธออกมาถือ รวมทั้งการตบตีและการข่มขืน เป็นต้น 2) การทำร้ายด้านจิตใจ ได้แก่ การกระทำให้ภรรยากลัว โดยการใช้สายตา กิริยาท่าทางการใช้วาจาที่คุกคามทางอารมณ์ เพื่อก่อให้เกิดความหวาดกลัว หวาดระแวง การใช้ลูกเป็นเครื่องมือในการสร้างความกดดัน

2.1.7 วงจรของความรุนแรงในครอบครัว

การทำร้ายร่างกายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสามีหรือคู่อริมักจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับผลกระทบทางด้านต่าง ๆ รวมทั้งการสูญเสียความเชื่อมั่นในตัวเอง และไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้

Walker (อ้างถึงใน วิชาสึนิ พนานครทรัพย์, 2545 : 16) ได้อธิบายถึง การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของความรุนแรงต่อผู้หญิงในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การก่อให้เกิดความเครียด (Tension Building Phase) ในช่วงนี้เป็นช่วงของการเรียนรู้ การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่ถูกคู่อริกระทำรุนแรงจะเป็นขั้นตอนในลักษณะการใช้อารมณ์ของผู้ชาย การเข้าทำร้ายทางอารมณ์และวาจา การใช้คำสั่งและความพยายามในการกำหนดชีวิต โดยเมื่อได้รับการตอบสนองจากผู้หญิง จะทำให้ผู้ชายอารมณ์เย็นลง กลับสู่ความสงบไม่ถกเถียง และเก็บสิ่งที่เขาไม่พอใจเอาไว้ ผู้หญิงอธิบายการกระทำเหล่านี้ในลักษณะการเดินออกจากความรุนแรง อย่างไรก็ตามไม่ว่าผู้หญิงจะทำอะไร ความตึงเครียดก็จะระเบิดออกมา ซึ่งนำไปสู่การทุบตีทำร้ายในขั้นตอนที่สอง

ขั้นตอนที่ 2 การทำร้ายกัน (Acute Building Phase) ในขั้นตอนนี้ผู้หญิงจะถูกทำร้าย และบางรายอาจถูกเก็บงำให้อยู่ภายในบ้าน ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงหากผู้หญิงหลบหนีได้ผู้หญิงก็จะไปหาที่พักอาศัยกับครอบครัว เพื่อน ความรู้สึกของผู้หญิงในขั้นนี้ จะเต็มไปด้วยความเกลียดชังสามีของตน ประณามและลงโทษตนเองซึมเศร้าและหมดหวัง แต่ความรู้สึกเหล่านั้นจะหายไปเมื่อเข้าสู่ขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 การสำนึกผิดและความรู้สึกหลังการทำร้าย (The Batterer, Loving Contrition) ในขั้นนี้บุคลิกภาพของผู้ชายจะเปลี่ยนไปแตกต่างจากขั้นก่อน เขาจะรู้สึกสำนึกผิด เขามำง้อและให้สัญญาต่าง ๆ ว่าจะไม่กระทำรุนแรงอีก เขาจะหาสนับสนุนมาจากที่ต่าง ๆ เช่น เพื่อน ญาติพี่น้องเข้ามาช่วย หรือเขาอาจจะร้องไห้เพื่อแสดงให้ผู้หญิงเห็นว่า เขาไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ถ้าเขาปราศจากเธอ เขาจะพยายามแสดงให้เห็นว่าสัมพันธ์ทั้งหมด นำไปสู่ขั้นตอนที่เกิดการทำร้ายขึ้นได้อย่างไร โดยพยายามทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่าการที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเลวร้ายอยู่นอกเหนือการควบคุม

เกิดขึ้น เพราะเขาไม่พร้อมขาดสติภาวะในขณะที่ผู้หญิงจะมองว่าการให้อภัยของเธอจะเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ชายสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ผู้หญิง จึงพยายามบิดเบือนละเอียดปัญหาการถูกทุบตีนั้น มองว่าเป็นการลืมหืมตัวของผู้ชาย ในขั้นนี้จึงเป็นการพัฒนาไปสู่การทำร้ายซ้ำแล้วซ้ำเล่า และผู้หญิงยังคงวนเวียนอยู่ในความสัมพันธ์รูปแบบนี้ต่อไป

นอกจากนี้ Walker ยังอธิบายว่า ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นซ้ำซากเป็นผลมาจากการที่ผู้หญิงเรียนรู้ว่าไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เพราะซึมซับและเรียนรู้จากประสบการณ์การถูกระทำซ้ำซากมาโดยตลอด แรงจูงใจของผู้หญิงในการแก้ไขปัญหาก็น้อยลงยอมทนอยู่ในสถานการณ์ถูกระทำ เพราะผู้หญิงเชื่อว่าไม่มีอะไรที่ตนเองจะทำให้สถานการณ์ความรุนแรงเปลี่ยนไป ความเชื่อมั่นในตนเองของผู้หญิงก็หายไป

2.1.8 ผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว

รณชัย คงสกนธ์ (2548 : ออนไลน์) ได้อธิบายถึง ผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว ดังนี้

1. ผลกระทบต่อผู้ถูกระทำ

1) เด็กที่ถูกระทำทารุณกรรมจะมีปัญหาสุขภาพจิตตามมา ซึ่งอาจทำให้เป็นอุปสรรคในการเจริญเติบโตไม่เหมาะสมกับวัย กลายเป็นผู้พิการ ขาดสารอาหาร และกลายเป็นภาระของสังคมต่อไป

2) ประสบการณ์ของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต มีอาการหวาดผวา ไม่ไว้วางใจใคร ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เสียสุขภาพจิต มีพัฒนาการทางร่างกายช้า และมีปัญหาทางการเรียนตามมา

3) เด็กที่เคยถูกทำร้ายหรือตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจะมีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นอันตราย หากไม่ได้รับการบำบัดเยียวยาอย่างถูกวิธี เมื่อโตขึ้นจะกลายเป็นอาชญากร หรือเป็นผู้ใช้ความรุนแรงกับผู้อื่นต่อไป

4) เด็กที่เคยถูกล่วงละเมิดทางเพศบางราย อาจมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศและพยายามที่จะทำกับคนอื่นอย่างที่ตนถูกระทำ

5) เด็กที่เคยตกอยู่ในสถานการณ์ที่รุนแรง หรือเคยพบเห็นเหตุการณ์รุนแรงจะเกิดการเรียนรู้ต้นแบบการแก้ไขปัญหาคับด้วยความรุนแรงและเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ

6) ผู้หญิงที่ถูกระทำรุนแรงทางด้านร่างกายและทางเพศจนได้รับบาดเจ็บ บางรายพิการหรือถึงแก่ชีวิตและผู้หญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศอาจตั้งครรภ์ โดยไม่พึงประสงค์ นำไปสู่ปัญหาการทำแท้งหรือมีบุตรโดยไม่พร้อมกลายเป็นปัญหาสังคมคิดเอดส์หรือเป็นโรคจากามมีเพศสัมพันธ์

7) ผู้หญิงที่ถูกกระทำทารุณกรรมจะมีผลกระทบทางด้านจิตใจ คือ สูญเสียความมั่นใจ อับอาย กลัวสังคมไม่ยอมรับ มีความกดดัน เครียด หวาดผวา คิดว่าตนเองเป็นฝ่ายผิด ลงโทษตนเอง และที่สำคัญคิดว่าตนเองได้สูญเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์ บางรายถึงกับมีอาการทางจิตใจ เสียสติถ้าถูกกระทำซ้ำ

2. ผลกระทบต่อครอบครัว

1) ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ครอบครัวได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกทำลาย ครอบครัวไม่สงบสุข เกิดความห่างเหิน ขาดความรักความเข้าใจในครอบครัว กลายเป็นครอบครัวแตกร้าง

2) การหย่าร้างมีมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของลูก ไม่มีคนดูแล ขาดความรักความอบอุ่น กลายเป็นเด็กเกเรกต มีพฤติกรรมก้าวร้าวและหนีออกไปจากบ้านเข้ากลุ่มเพื่อติดยาเสพติด

3. ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม

1) สังคมไทยกลายเป็นสังคมไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะเด็กและสตรี

2) การทะเลาะเบาะแว้ง การด่าทอทุบตีทำร้ายร่างกายกันในครอบครัว ส่งผลให้เกิดความรำคาญกับเพื่อนบ้านและชุมชน ทำให้ขาดความสันติสุข

3) ครอบครัวบางครอบครัวเป็นหน่วยผลิตทางเศรษฐกิจโดยตรง ดังนั้น เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม

4) ปัญหาสังคมจะเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากสถาบันครอบครัวไม่สามารถรวมตัวเป็นพลังกลุ่มหรือชุมชนที่จะบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

5) ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของสตรี พัฒนาความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ และเป็นการทำลายเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาคและสันติสุข

สรุป กล่าวได้ว่าความรุนแรงในครอบครัวได้มีผลกระทบหลายด้าน ทั้งผลกระทบต่อผู้ถูกกระทำ ได้แก่ ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงทางด้านร่างกายและทางเพศจนได้รับบาดเจ็บ บาดแผล พิการหรือถึงแก่ชีวิต และผู้หญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศอาจตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ นำไปสู่ปัญหาการทำแท้งหรือมีบุตร โดยไม่พร้อมกลายเป็นปัญหาสังคมติดเอดส์หรือเป็น โรคจากการมีเพศสัมพันธ์ มีความหวาดผวาและฝังใจไปตลอดชีวิต ผลกระทบต่อครอบครัว ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ครอบครัวได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกทำลาย ครอบครัวไม่สงบสุข เกิดความห่างเหิน ขาดความรักความเข้าใจในครอบครัว กลายเป็นครอบครัว

แต่กร้าว ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม สังคมไทยกลายเป็นสังคมไม่ปลอดภัย และไม่มีความเสมอภาคทางเพศ โดยเฉพาะเด็กและสตรี

2.2 แนวคิดสตรีนิยม

สตรีนิยม (Feminism) เป็นทฤษฎีเชิงวิพากษ์ (Critical Theory) ที่ท้าทายและพยายามหักล้างทฤษฎีการกระแสหลักทั้งหลาย แต่หากเป็นความหมายที่ ซีมอน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) นักสตรีนิยมที่มีผลต่อความคิดของขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีในยุโรปและอเมริกาเป็นอย่างมาก ได้ให้ความหมายว่า สตรีนิยม (Feminism) คือ “ผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิง และแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ต้องสัมพันธ์กับการต่อสู้ทางชนชั้น แต่ทว่ามีลักษณะเป็นเอกเทศโดยการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิงจะต้องไม่เป็นรองจากการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้น” ทั้งนี้ โดยเนื้อหาแล้ว ยังชี้ให้เห็นอคติในการอธิบายความเป็นจริงเกี่ยวกับผู้หญิงที่เป็นระบบ อันได้แก่ การแบ่งงานระหว่างเพศในสังคม อันเป็นผลโดยตรงหรือโดยอ้อม จากข้อกำหนดทางชีวภาพ (Biological Determinism) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างแนวคิดเรื่องเพศ (Sex) ซึ่งเป็นเรื่องชีวภาพ และแนวคิดเรื่องความเป็นหญิงเป็นชาย (Gender) ซึ่งแท้จริงคือผลผลิตทางสังคม ซึ่งขอบเขตของประเภทแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) นั้น เป็นแนวคิดเรื่องความเสมอภาคระหว่างหญิงชายที่สะสมมาตั้งแต่สมัยกลาง และก่อให้เกิดจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิทธิ

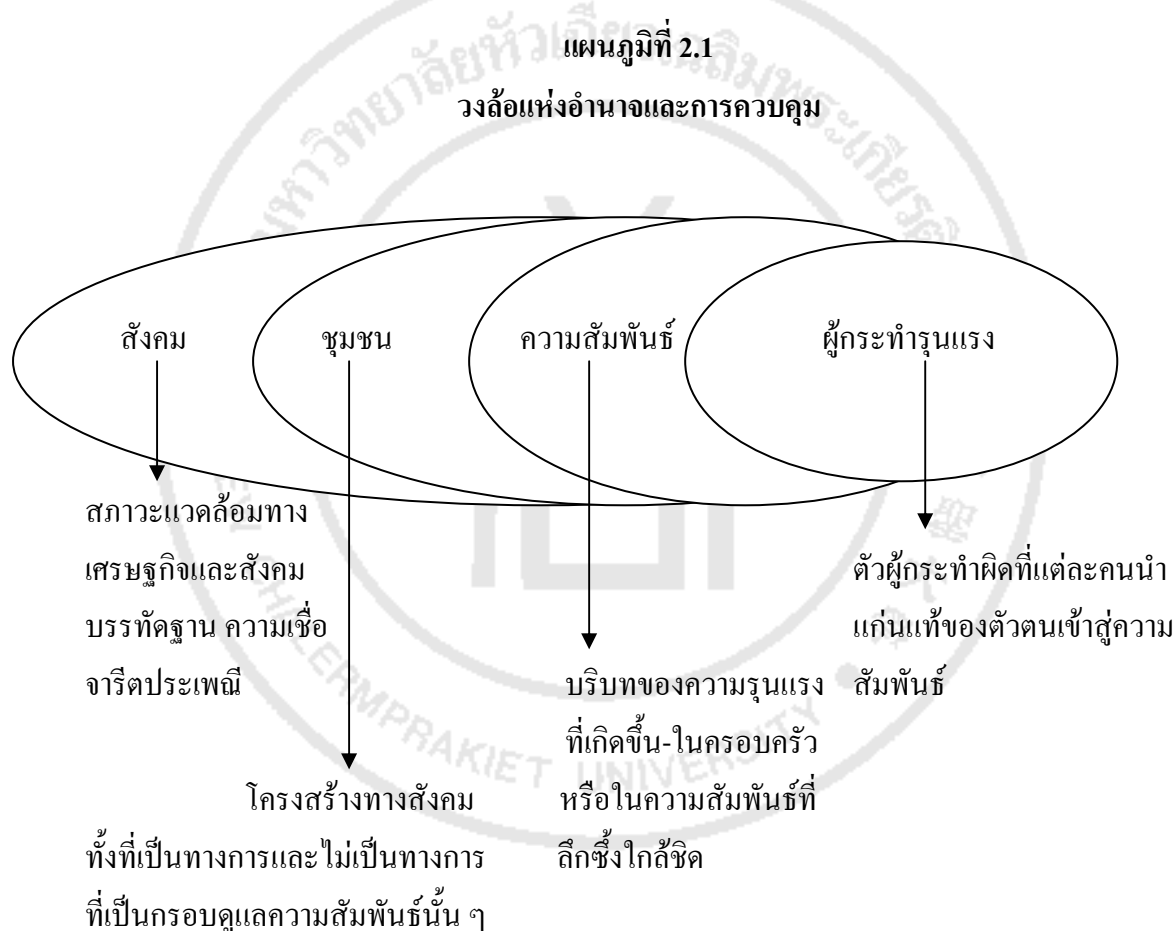
การกระทำรุนแรงต่อภรรยาภายใต้มุมมองของผู้หญิงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงลักษณะที่ซับซ้อนทางเพศสภาพ (Gender) แม้ว่ามุมมองของสตรีนิยมจะมีหลายมิติ แต่สิ่งที่สอดคล้องกัน คือ ความรุนแรงถูกกำหนดด้วยเพศสภาพและอำนาจ หมายถึง ความรุนแรงเป็นผลจากความไม่เสมอภาคในชีวิตแต่งงาน ซึ่งเกิดจากเงื่อนไขทางโครงสร้างของสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ (Gender – Based Violence) การกระทำรุนแรงจึงเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่ผู้ชายใช้กระทำในความสัมพันธ์ระหว่างเขากับภรรยาเพื่อคงความมีอำนาจเหนือผู้หญิง

ตามปญญาสาสกล่าวด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรี โดยองค์การสหประชาชาติ ระบุว่า “ความรุนแรงต่อสตรี” หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากอคติทางเพศเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรี รวมทั้งการขู่ข่ม คุกคาม กีดกันเสรีภาพสตรีทั้งในที่สาธารณะและในชีวิตส่วนตัว” (อ้างอิงใน ธนาคาร โลก เศษ ทุก 15 นาที มีผู้หญิงถูกข่มขืน 20. 2551 : ออนไลน์)

ค่านิยมของสตรีนิยมอธิบายความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภรรยาในแง่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชาย การจัดระบบสังคมที่วางเงื่อนไขให้ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย

อำนาจที่มากกว่าของผู้ชาย จึงกลายเป็นความชอบธรรมที่ถูกยกมาอ้างรูปแบบความรุนแรง จึงมีมากกว่าการทำร้ายร่างกาย แต่หมายรวมไปถึงการทารุณจิตใจ การข่มขู่ การแก้แค้น การควบคุม และการบังคับด้วย

Domestic Abuse Intervention Project ได้สร้างรูปแบบการควบคุมภรรยาที่เรียกว่า “วงล้อแห่งอำนาจและการควบคุม (Power and Control Wheel)” “เพื่อใช้ในการเชื่อมโยงความรุนแรงทางกายและรูปแบบการควบคุมบังคับต่าง ๆ ที่สามีกระทำต่อภรรยาเข้าด้วยกัน โดยถือว่าการกระทำเหล่านี้ เป็นความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภรรยาทั้งสิ้น

ที่มา : Domestic Abuse Intervention Project (<http://www.duluth-model.org/>)

2.3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว

การศึกษาความรุนแรงในระยะแรกมุ่งเน้นไปยังความรุนแรงที่เกิดขึ้นนอกบ้าน เช่น การข่มขืน การฆาตกรรมที่กระทำโดยคนแปลกหน้า สิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นอาชญากรรมในขณะที่ความรุนแรงในครอบครัวได้รับการตระหนักถึงน้อยมาก และความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นอาชญากรรม ทั้งนี้ เพราะสังคมยังมองครอบครัวในฐานะจุดรวมความรัก ความสงบร่มรื่นเป็นสถานที่ที่ปกป้องคุ้มครองคนในครอบครัว คนที่ไม่มีครอบครัว ไม่มีบ้าน บางครั้งก็ถูกตีตราจากสังคมถูกบังคับให้กลับไปสู่ครอบครัว

การศึกษาความรุนแรงในครอบครัว เริ่มเกิดขึ้นในช่วงปี 1960 โดยเน้นไปยังการทำร้ายเด็กและการศึกษา โดยส่วนใหญ่ก็มุ่งไปยังคุณลักษณะของคนร้าย ผลการศึกษามองว่าความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยมากนักและหากเกิดขึ้นก็เป็นเพราะปัญหาทางจิต (Psychopathology) ของบุคคลที่กระทำรุนแรง

จนกระทั่งยุคต้นของทศวรรษที่ 1970 นักสังคมสงเคราะห์เริ่มหันมาสนใจศึกษาความรุนแรงในระดับที่กว้างขึ้น สิ่งที่น่าสนใจในผลการศึกษา คือ ความรุนแรงจากครอบครัวเกิดขึ้นมากกว่าความรุนแรงจากภายนอก

Gells and Strauss (1979 : 552-554 อ้างถึงใน วิลาสินี พนานครทรัพย์. 2545 : 7-9) อธิบายว่า ครอบครัวไม่ได้เป็นสถานที่สงบราบเรียบ แต่เป็นสถานที่ที่มีแนวโน้มในการเกิดความขัดแย้งมากสถาบันหนึ่ง นอกจากนี้ยังได้เสนอเงื่อนไขด้านบริบทของครอบครัวที่ทำให้เกิดความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. ช่วงเวลาที่อยู่ด้วยกันยาวนาน (Time and Risk) เนื่องจากในแต่ละวันสมาชิกครอบครัวเดียวกันจะใช้เวลาปฏิสังสรรค์กันวันละหลายชั่วโมง ดังนั้น โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงในครอบครัว จึงมีมากกว่าสมาชิกในระบบสังคมอื่น ๆ

2. ขอบข่ายกิจกรรมและความสนใจที่หลากหลาย (Range of Activities and Interest) การปฏิสังสรรค์ของกลุ่มอื่น ๆ มักมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ในขณะที่การปฏิสังสรรค์ของครอบครัวครอบคลุมกิจการหลาย ๆ ด้าน จึงมีเหตุการณ์ที่เกิดข้อขัดแย้งและไม่เป็นไปตามความคาดหวังได้มากกว่ากลุ่มทางสังคมอื่น ๆ เพราะไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างครบถ้วน

3. ความเข้มข้นของความเกี่ยวพัน (Intensity of Involvement) เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวเดียวกันมีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง เมื่อคนในครอบครัวคนหนึ่งทำอะไรผิดพลาดเรา

อาจจะรู้สึกเดือดร้อนใจมากกว่าการที่คนนอกครอบครัวทำเรื่องเดียวกัน และอาจนำไปสู่ข้อขัดแย้ง ซึ่งเป็นสาเหตุของความรุนแรงได้

4. กิจกรรมที่มีความขัดแย้งกัน (Impinge Activities) กิจกรรมในครอบครัวมีลักษณะของ Zero Sum กล่าวคือ เมื่อฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์อีกฝ่ายหนึ่งก็เสียผลประโยชน์ ความขัดแย้งจะเกิดจากการที่คนแต่ละคน อยากจะทำกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น คนหนึ่งอยากดูภาพยนตร์ในขณะที่อีกคนหนึ่งอยากเล่นกีฬา หรือความขัดแย้งอาจจะเกิดจากการที่แต่ละคนมีนิสัยความเคยชินต่างกัน เช่น คนหนึ่งทิ้งของเกะกะ ส่วนอีกคนหนึ่งคอยตามเก็บ

5. สิทธิในการกำหนดพฤติกรรม (Right to Influence) สมาชิกในครอบครัวเดียวกันมักคิดว่าตนเองมีสิทธิในการที่จะกำหนดพฤติกรรมของกันและกัน ดังนั้น ความรู้สึกไม่พอใจในพฤติกรรมอีกฝ่ายหนึ่งจึงเลยเถิดไปถึงขั้นพยายามที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความไม่พอใจกันและกัน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้ง

6. ความแตกต่างทางด้านอายุและเพศ (Age and Sex Discrepancies) การที่ครอบครัวประกอบไปด้วยบุคคลต่างเพศ ต่างวัย ซึ่งมักจะมีโลกทัศน์ และวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทำให้ครอบครัวเป็นสถานที่ที่มีความขัดแย้งระหว่างสมาชิกวัยระหว่างพ่อแม่ลูก

7. บทบาทที่ได้มาแต่กำเนิด (Ascribed Role) ความไม่เสมอภาคทางเพศกำหนดโดยสังคม มีพื้นฐานมาจากความแตกต่างทางด้านชีวภาพ ดังนั้น ในสังคมที่เน้นความเสมอภาค การแบ่งแยกเพศในครอบครัวอาจทำให้เกิดความขัดแย้ง หรือกรณีที่สามีไม่สามารถทำหน้าที่ผู้นำครอบครัวที่สังคมกำหนด ความขัดแย้งก็เกิดขึ้น

8. ความเป็นส่วนตัวของครอบครัว (Family Privacy) ในหลายสังคม กฎเกณฑ์ที่กำหนดความสัมพันธ์ในครอบครัวกลายเป็นเกราะป้องกันไม่ให้สังคมเข้าไปควบคุมแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว โดยเฉพาะระบบครอบครัวเดี่ยวในสังคมอุตสาหกรรมเมือง เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ดังนั้น เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ทำให้ไม่มีผู้ใดเข้าไปห้ามปรามทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรง

9. การเป็นสมาชิกกลุ่มโดยไม่สมัครใจ (Involuntary Membership) ในความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกวัยนั้น มีลักษณะของความสัมพันธ์ที่เป็นไปโดยไม่สมัครใจ คือ การที่สังคมคาดหวังให้บุคคลที่แต่งงานกันต้องอยู่ด้วยกัน จนกระทั่งตายจากกัน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้สมาชิกวัยจำเป็นต้องอยู่ด้วยกัน เช่น การตอบสนองทางด้านอารมณ์ ด้านทรัพย์สิน และกฎหมาย ดังนั้น เมื่อเกิดความขัดแย้งหรือไม่พอใจการแก้ไขปัญหาด้วยการหย่าร้างเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ทำให้คู่สมรสจำต้องทนอยู่ด้วยกัน ความขัดแย้งก็จะยิ่งมีมากขึ้น

10. ระดับความเครียดสูง (High level of Stress) ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเดี๋ยวมี่ลักษณะของความไม่มั่นคง คือ ครอบครัวต้องเผชิญกับการเปลี่ยนโครงสร้างที่สำคัญ ซึ่งเป็นไปตามวงจรชีวิตครอบครัว เช่น การเกิดการบรรลุนิติภาวะ การล่วงเข้าวัยชรา การเกษียณ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่ออารมณ์ ความรู้สึกของคนในครอบครัวอย่างมาก ครอบครัวจึงเป็นสถานที่ที่มีความเครียดสูงกว่ากลุ่มสังคมอื่น ๆ ทำให้เกิดความขัดแย้งได้โดยง่าย

11. การใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นที่ยอมรับของสังคม (Normative Approval) การใช้กำลังทางร่างกายกับสมาชิกในครอบครัวเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับให้กระทำได้ ทั้งในแง่ของกฎหมายและความเป็นจริง ถึงแม้ว่าการใช้กำลังในลักษณะเดียวกับผู้อื่นที่ไม่ใช่สมาชิกของพ่อแม่ในการเมียนติลูก นอกจากนี้สังคมยังยอมรับให้คู่สมรสใช้กำลังต่อกัน ได้ ถึงแม้ว่าสิทธิดังกล่าวจะไม่ได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจน

จากลักษณะเฉพาะของครอบครัวทั้ง 11 ประการนี้ ทำให้ครอบครัวมีโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งได้สูงกว่ากลุ่มทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งความขัดแย้งจะนำไปสู่สถานการณ์ความรุนแรง ดังนั้นความรุนแรงในครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ แต่การที่สังคมมองภาพของครอบครัวเป็นที่ปลอดภัยของสมาชิก ความรุนแรงจึงเป็นแง่มุมที่ขัดแย้งกับความคิอดุคคตติของครอบครัว ทำให้ความรุนแรงในครอบครัวถูกบิดเบือนให้เป็นเพียงปัญหาเล็กน้อยเป็นเรื่องของคนในครอบครัวเท่านั้น

ความรุนแรงในครอบครัวจึงยังคงอยู่อย่างเงียบ ๆ โดยเฉพาะรูปแบบความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภรรยา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเกิดจากรากฐานความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ การที่สังคมอยู่ในโครงสร้างชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ทำให้อำนาจของผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงและมีอำนาจที่มีมากกว่านี้ ได้กลายเป็นการสร้างเงื่อนไขและความชอบธรรมให้ผู้ชายอ้างถึงเมื่อเขาละเมิดสิทธิและทำร้ายผู้หญิง

2.4 ความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งในครอบครัว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในครอบครัว ช่วยให้สามารถทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวได้ แนวคิดจากทฤษฎีดังกล่าวช่วยให้เกิดความเข้าใจและสามารถแยกแยะประเด็นปัญหา ช่วยในการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และบอกวิธีการดำเนินการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสมทฤษฎีเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวที่นำมาอธิบายในที่นี้ประกอบด้วย

2.4.1 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic- Interaction Analysis)

เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นกระบวนการทางสังคม กล่าวคือ เป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมร่วมกันกำหนดว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยมีการตีตราคนในสังคมที่มีพฤติกรรมดังกล่าวและสังคมมีกระบวนการตอบโต้ผู้ที่มีพฤติกรรมดังกล่าว

พฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับทฤษฎีตีตรา Labeling Theory เป็นพฤติกรรมจากการกระทำ- สังคมมีปฏิกิริยาโต้ตอบ

2.4.2 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

เป็นแนวคิดที่มีข้อสมมติฐานที่ว่า พฤติกรรมของสังคมสามารถเข้าใจได้จากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และบุคคลต่าง ๆ เพราะการแข่งขักัน ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีค่าและหายาก มีนักสังคมวิทยาหลายท่านที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในที่นี้จะเสนอแนวคิดของนักทฤษฎีความขัดแย้ง คือ

ลิวอิส เอ. โคเซอร์ (Lewis A. Coser. 1967) เป็นนักทฤษฎีความขัดแย้งที่มองว่า ความขัดแย้งก่อให้เกิดทั้งด้านบวกและด้านลบ และอธิบายความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไม่มีกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความสามัคคีอย่างสมบูรณ์ เพราะความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ทั้งในความเกลียดและความรักต่าง ๆ ก็มีความขัดแย้งทั้งสิ้น ความขัดแย้งสามารถแก้ไขปัญหาคความแตกแยก และทำให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มได้ เพราะในกลุ่มนี้มีความเป็นมิตรและความเป็นศัตรูอยู่ด้วยกัน โคเซอร์ มีความเห็นขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้น ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของเข้าได้ นอกจากนี้ โคเซอร์ ยังเสนอว่าความขัดแย้งยังสามารถทำให้เกิดการแบ่งกลุ่ม ลดความเป็นปรปักษ์พัฒนาความซับซ้อนของโครงสร้างกลุ่มในด้านความขัดแย้งและความร่วมมือ และสร้างความแปลกแยกกับกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

2.4.3 ทฤษฎีระบบ (System Theory)

สามารถนำมาเป็นกรอบการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ระดับบุคคลและระดับโครงสร้าง โดยถือว่าครอบครัวเป็นระบบหนึ่งที่เรียกว่า ระบบครอบครัว (Family System)

ระบบครอบครัว ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ หลายระบบ คือ ระบบย่อยของปัจเจกบุคคล (Individual Subsystem) ระบบย่อยของสามีภรรยา (Spousal Subsystem) ระบบย่อยของพ่อแม่ (Parental Subsystem) และระบบย่อยของพี่น้อง (Sibling Subsystem) โดยมีระบบใหญ่ที่เป็น

สภาพแวดล้อมครอบคลุมครอบครัวอีกทีหนึ่ง ได้แก่ ชุมชน สังคมและประเทศชาติ โลก ซึ่งปัจจุบันได้ชื่อว่าเป็นยุคข่าวสารและโลกไร้พรมแดน ดังนั้น ไม่ว่าจะมึ่สิ่งใดเกิดขึ้น ย่อมมีผลต่อครอบครัวได้ไม่มากนัก

ระบบย่อย ๆ แต่ละหน่วยจะมีคุณสมบัติที่เฉพาะของตนเอง และเมื่อหลาย ๆ ระบบย่อยมารวมกันก็จะเกิดคุณสมบัติที่เฉพาะของระบบนั้น ๆ ดังนั้น ระบบครอบครัวจะมีสมาชิกของครอบครัวเป็นระบบย่อย และสมาชิกของครอบครัวแต่ละคนก็จะมีคุณสมบัติเฉพาะของตนเอง และเมื่อรวมเป็นครอบครัวก็จะมีคุณสมบัติเฉพาะของครอบครัวนั้น ๆ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ระบบครอบครัวเป็นระบบที่เกิดจากการรวมตัวของบุคคลแต่ละคน ซึ่งมีระบบเฉพาะของครอบครัวนั้น

คุณสมบัติสำคัญของระบบครอบครัว (ทิพากรณ์ โพธิ์ถวิล, 2548 : 8) ระบุว่า (1) ครอบครัวเป็นระบบเปิดทางสังคมและวัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารและติดต่อสื่อสารกับระบบภายนอกอยู่เสมอ และได้รับผลกระทบจากระบบภายนอกตลอดเวลา เช่น จากชุมชนท้องถิ่น จากเพื่อนบ้าน จากที่ทำงาน จากระบบเศรษฐกิจและสังคม (2) ครอบครัวมีระบบการจัดการภายในและมีการต่อเนื่องในการจัดการ (3) ครอบครัวมีการปฏิสัมพันธ์ โดยการสื่อสารระหว่างเครือข่ายภายในครอบครัว และมีการปฏิสัมพันธ์กับระบบเครือข่ายที่อยู่ภายนอกครอบครัว (4) สมาชิกของครอบครัวอยู่ร่วมกันภายใต้กฎกติกาที่ทุกคนจะต้องถือปฏิบัติ กฎกติกาจะทำหน้าที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ ด้วยระบบการจัดการภายในครอบครัว กฎกติกาจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมกับวงจรชีวิตแต่ละช่วง และ (5) ขอบเขตของครอบครัว ครอบคลุมภายในครอบครัว ระหว่างครอบครัวและระบบเครือข่ายภายนอก ครอบครัวที่มีขอบเขตไม่ชัดเจน ก็จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและการพัฒนาการของครอบครัว

ระบบภายในครอบครัวและระบบภายนอกครอบครัวมีการเชื่อมโยงและมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ในระบบแต่ละระบบมีขอบเขต กฎกติกาและการจัดการเพื่อให้ระบบดำรงอยู่ได้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา และสถานการณ์ของครอบครัว โดยครอบครัวจำเป็นต้องมีการปรับตัว เนื่องจากครอบครัวเป็นระบบที่มีความสมดุล (Homeostatic System) ที่พยายามจะรักษาสมดุลอยู่เสมอ เมื่อใดที่เกิดภาวะที่ไม่สมดุลขึ้นกลไกที่ทำให้เกิดภาวะสมดุลจะทำงานเพื่อคงความสมดุลให้ครอบครัวไว้เช่นเดิม เช่น สามีภรรยาที่มีความขัดแย้งทะเลาะกัน ลูก ๆ ก็มีความเครียดไปด้วย การร้องไห้ของลูกอาจทำให้พ่อแม่ได้สติ ยุติการทะเลาะกันได้ อย่างไรก็ตามการพยายามรักษาสมดุลในบางครั้งอาจก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ลูกอยู่ในเหตุการณ์ที่พ่อแม่ทะเลาะกัน อาจได้รับบาดเจ็บไปด้วยหรือเป็นการระบายอารมณ์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น นอกจากเป็นเหยื่อของความรุนแรงแล้ว ลูกก็จะมีโอกาสเป็นผู้ใช้ความรุนแรงด้วย

ทฤษฎีระบบจึงทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของครอบครัว สามารถวิเคราะห์สภาพครอบครัวและลักษณะปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวาง และยังทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือครอบครัวได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพขึ้น

2.4.4 ทฤษฎีสัญชาตญาณกับความก้าวร้าว

มีทฤษฎีสำคัญประกอบด้วย 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีของฟรอยด์เกี่ยวกับสัญชาตญาณก้าวร้าว ความก้าวร้าวเป็นแรงขับเบื้องต้นชนิดหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงสัญชาตญาณแห่งการทำลาย (Death Instinct) โดยซิกมันน์ ฟรอยด์ (Freud's Theory) อธิบายว่า ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยความขัดแย้งระหว่างพลัง 2 ชนิด คือ พลังในทางสร้างสรรค์หรือสัญชาตญาณเกี่ยวกับการดำรงอยู่ (Life Instinct) และพลังแห่งการทำลายชีวิต บางครั้งแสดงออกภายนอก แต่บางครั้งก็แสดงอยู่ภายในและถ้ามีมากอาจจะออกมาในรูปของการทำร้ายตัวเอง ลงโทษตัวเองหรือจะฆ่าตัวตาย

2. ทฤษฎีของลอเรนซ์ (Lawrence Kohiberg Theory) เกี่ยวกับสัญชาตญาณก้าวร้าว ความก้าวร้าวเป็นสัญชาตญาณที่สำคัญชนิดหนึ่งของชีวิต มีคุณประโยชน์ทำให้อินทรีย์ดำรงชีวิต และวิวัฒนาการมาได้ สัญชาตญาณก้าวร้าวนี้ทำให้อินทรีย์ต่อสู้เพื่อหาอาหาร เพื่อป้องกันดินแดน เมื่อถูกรุกราน ปกป้องคุ้มครองลูกอ่อน บางครั้งก็เข้าต่อสู้กัน ฆ่ากัน

ปัจจุบันมนุษย์ได้รับทุกข์ทรมานจากการที่ไม่สามารถระบายแรงขับแห่งความก้าวร้าวนี้ออกมาได้เท่าที่ควรปกติฐานของวัฒนธรรม ส่วนมากจะทำให้มนุษย์ระงับและอดกลั้นการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว จนแรงขับนี้สะสมมากขึ้นจนถึงระดับที่ต้องระเบิดออกมาอย่างรุนแรง ความก้าวร้าวไม่ได้ทำให้เกิดปัญหา แต่วิธีการที่มนุษย์แสดงออกมิต่างหากที่ทำให้เกิดปัญหา

2.4.5 แนวคิดเชิงสรีรวิทยาเกี่ยวกับความก้าวร้าว

พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งของมนุษย์ โดยมีหลักฐานทางสรีระวิทยามาสนับสนุน การศึกษาหลายชั้นพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมก้าวร้าวกับองค์ประกอบทางสรีรวิทยา เช่น ฮอร์โมน องค์ประกอบทางพันธุกรรมและบทบาทของสมอง เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ แสดงว่า พฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลเกี่ยวข้องกับความผิดปกติในสมอง เช่น เนื้องอกในสมองอาจมีผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวและความโหดร้ายรุนแรงบางครั้งเกิดจากการที่บุคคลมีลักษณะทางชีววิทยาที่ผิดปกติ เช่น ในชายที่มีโครโมโซม XYY ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะความเป็นชายสูงแล้วยังมีสติปัญญาต่ำ และมีความสามารถในการควบคุมน้อยอีกด้วย อันอาจเป็นผลให้มีแนวโน้มจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้ง่าย

ทั้งนี้ เชื่อว่า การผ่านกระบวนการการจัดเลาทางสังคม (Socialization) ที่เหมาะสมอาจจะช่วยให้บุคคลที่ความผิดปกติทางสรีรวิทยา สามารถตัดแปลงการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของตนเองได้

2.4.6 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าว

นักทฤษฎีจิตวิทยาสังคมเชื่อว่า ความก้าวร้าวของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้เช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่น ความก้าวร้าวมิได้เป็นผลของสัญชาตญาณหรือแรงขับ ซึ่งเกิดจากความคับข้องใจ แต่เป็นผลของการเรียนรู้จากการสังเกตหรือการเลียนแบบจากปทัสถานทางสังคม การได้รับรางวัลและการลงโทษ ยิ่งพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นได้รับการเสริมแรงมากเท่าไร ก็มีแนวโน้มที่จะเกิดพฤติกรรมนั้นอีกเท่านั้น

บุคคลเกิดความคับข้องใจ เนื่องจากมีอุปสรรคขัดขวางมิให้ไปสู่เป้าหมายหรือมีอารมณ์ขุ่นข้อง เนื่องจากเหตุการณ์ตึงเครียดบางอย่าง อารมณ์จะกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองต่าง ๆ กัน แล้วแต่บุคคลเคยเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการณ์ตึงเครียดนั้น ๆ อย่างไร คนที่มีความคับข้องใจบางอย่างอาจวิ่งไปให้ผู้อื่นช่วย หรืออาจจะหลบไปเสียดจากสถานการณ์นั้น ขณะที่บางคนอาจจะก้าวร้าว หรือบางคนกลับพยายามจะเอาชนะอุปสรรคขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าในอดีตที่ผ่านมาแต่ละคนเคยใช้วิธีการใด เพื่อลดความคับข้องใจที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้เป็นตัวกำหนดสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความก้าวร้าว

2.4.7 แนวคิดด้านความคับข้องใจกับความก้าวร้าว

ความก้าวร้าวอาจจะเกิดจากเหตุการณ์ตึงเครียดบางอย่างหรือประสบการณ์ที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ เช่น กำลังเบียดหนาย เจ็บป่วย ปัญหาการเงินและความเป็นอยู่ ฯลฯ สถานการณ์เหล่านี้อาจจะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ โดยเฉพาะเมื่อบุคคลเกิดอารมณ์คับข้องใจเนื่องจากอุปสรรคขัดขวาง ทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทางออกหนึ่งก็คือแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

ถ้าบุคคลคิดว่าการทำพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้ที่เป็นต้นเหตุให้เขาเกิดความคับข้องใจโดยตรง อาจทำให้เขาเกิดความเดือดร้อนได้ เขาก็หาทางออกทางอ้อม เช่น ชุบชิบนินทา คำ หรือสาปแช่งลับหลัง หรือไปแสดงออกที่อื่น

2.4.8 แนวคิดเกี่ยวกับความก้าวร้าวในกลุ่มวัฒนธรรมย่อย

ระดับความก้าวร้าวของบุคคลมีไม่เท่ากันแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่บุคคลเรียนรู้มาในวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยทั่วไปบุคคลรับค่านิยม และมีทัศนคติต่อ

ผู้อื่น โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ ค่านิยมและทัศนคติ จะเป็นตัวกำหนดว่าสถานการณ์แบบนั้นสมควรและเหมาะสมหรือไม่ที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

การศึกษา พบว่า เหตุการณ์โหดเหี้ยมรุนแรงจะปรากฏขึ้นบ่อย ๆ ในบางกลุ่มสังคม ดังนั้น ผู้ต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมนั้น จะต้องยอมรับและปฏิบัติตามปทัสฐานเพื่อรักษาสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกอื่น และเพื่อนจะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความขัดแย้งในครอบครัวกับแนวคิดจากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์กัน โดยที่แต่ละคนมีหน้าที่และบทบาทของตนเองตามสถานภาพในครอบครัว บุคคลจะรับรู้บรรทัดฐานและมีความคาดหวังต่อบทบาทของสมาชิกแต่ละคน และมีความคาดหวังต่อบทบาทที่พึงมีร่วมกันในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ความคาดหวังนี้เป็นผลจากกลุ่มอ้างอิง (Reference Group) หรือบุคคลที่ใช้ตัวแบบหลักในการปฏิบัติ และความคิดที่เกี่ยวข้องกับตนเองของบุคคลนั้น (Self-concept) ต่อจากนั้นจึงนำมาแสดงออกเป็นบทบาท

เบเกอร์ (Burgess, 1962 อ้างถึงใน ทิพากรณ์ โพธิ์ฉวิล, 2548 : 11) ได้กล่าวถึง ครอบครัวในฐานะเป็นหน่วยของบุคคลที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นการอยู่ร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโต ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชีวิตครอบครัว ได้รับประสบการณ์จากการที่สมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันนี้ ที่สอดคล้องกันของสมาชิก ซึ่งครอบครัวจะดำรงอยู่ได้หากมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น และจะอ่อนแอหรือคลอนแคลนลงเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ลดลง ข้อเท็จจริงในการศึกษาปฏิสัมพันธ์อยู่ที่ความคาดหวังทางบทบาทหน้าที่อาจเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตัวอย่างการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา นั้น ทั้งสองฝ่ายต่างมีความรู้สึกหรือคิดร่วมกัน สามีภรรยาจึงมีความคาดหวังต่อกัน และเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น สามีภรรยาจึงต้องมีการปรับบทบาทการปฏิสัมพันธ์ใหม่ อย่างไรก็ตาม กระบวนการปฏิสัมพันธ์นี้ไม่มีวันสิ้นสุด เนื่องจากบุคคลส่วนใหญ่ได้รับบทบาทมาและเปลี่ยนแปลงบทบาทเป็นประจำ และการมีปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวจะดีหรือไม่ดีมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ทั้งนี้ เป็นคำพูดและการแสดงกิริยาท่าทางหรือความรู้สึก นอกจากนี้ แมนกัส (Mangus, 1957 : 206-208 อ้างถึงใน สมเกียรติ เบญจศาสตร์, 2541 : 28-29) กล่าวว่า คุณภาพของความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของสามีภรรยาเป็นผลจากระดับความคาดหวังทางบทบาทร่วมกันระหว่างคู่สมรส และเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อคู่สมรส เช่น พ่อ แม่ หรือญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย ดังนั้น ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลในครอบครัว เช่น คู่สมรสหรือสามีภรรยา ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความแตกต่างในความคิดของบุคคล และความคาดหวังต่อบทบาทของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งถ้าแต่ละฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรส และสามารถปรับตัวเข้ากันได้ดี ในทางตรงข้าม ถ้าสามีภรรยาไม่มีการรับรู้ มีการคาดหวังในบทบาทที่เบี่ยงเบนไปจากกันและกัน

มาก การแสดงบทบาทระหว่างกันก็จะบดบัง เป็นผลให้พฤติกรรมของสามีภรรยาไม่ปรองดองกัน

2.4.9 ความขัดแย้งในครอบครัวกับแนวคิดจากทฤษฎีความขัดแย้ง

ทฤษฎีความขัดแย้งเป็นอีกทฤษฎีหนึ่งใช้ในการตรวจสอบอำนาจและสิทธิพิเศษในสัมพันธภาพของคู่สมรส ซึ่งแนวคิดตามทฤษฎีนี้เชื่อว่าอำนาจเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับจากการที่บุคคลเป็นเจ้าของทรัพยากร ได้แก่ รายได้ การศึกษา และสถานภาพการประกอบอาชีพ และเชื่อว่าคู่สมรสผู้มีทรัพยากรอยู่ในครอบครองมากที่สุดเป็นคนมีอำนาจมากที่สุด

ตัวอย่างสิ่งที่ชี้วัดอำนาจในชีวิตสมรสของครอบครัวในสังคมตะวันตก ได้แก่ การแบ่งงานกันทำในครัวเรือน ผลการศึกษาวิจัยในต่างประเทศมีงานบ้านน้อยกว่าภรรยาที่มีรายได้ต่ำ ส่วนการแบ่งสัดส่วนการทำงานของสามีภรณานั้น พบว่า การให้สามีรับภาระงานบ้านมากกว่าภรรยาเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก ดังนั้น ภรรยาจึงมักจะจัดการลดภาระงานบ้านของตนลงด้วยการจัดหาเครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกมาช่วยทำงาน เช่น เครื่องซักผ้า เตอบไมโครเวฟ สำหรับภรรยาที่ทำงานนอกบ้าน ส่วนใหญ่มักนำลูกไปฝากเลี้ยงที่สถานเลี้ยงเด็ก และซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทานแทนการปรุงอาหารเอง

การนำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นรูปแบบของผู้มีอำนาจ-ผู้ใต้อำนาจ (Dominance Subordination Model) คือ คู่สมรสฝ่ายที่เป็นผู้มีอำนาจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกคนอื่นในครอบครัว เช่น ภรรยาและลูก สำหรับผู้ใต้อำนาจ เช่น ในฐานะภรรยาที่พยายามรักษาสถานภาพให้คงเดิม เมื่อภรรยาขอให้สามีช่วยแบ่งเบาภาระงานในบ้านบ้าง ขอให้เปลี่ยนพฤติกรรมบ้าง หรืออะไรก็ตามที่ต่างไปจากที่เคยคิดเคยปฏิบัติ หากสามีปฏิเสธ ภรรยาก็ต้องเป็นฝ่ายยอมรับ ซึ่งอาจจะรับผิดชอบงานด้วยตัวเอง หรืออดทนรับสภาพ ความขัดแย้งก็จะสะสมขึ้นระหว่างสองฝ่าย

ความขัดแย้งระหว่างคู่สมรสเป็นความขัดแย้งในครอบครัวอย่างหนึ่งที่เป็นสาเหตุและผลกระทบ ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักจะเกิดจากการมีความต้องการเป้าหมายและความคาดหวังที่แตกต่างกันของคู่สมรส ซึ่งในที่นี้จะอธิบายรวมถึงความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัวด้วย

ลักษณะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็นดังนี้

(1) ความขัดแย้งที่มีเหตุผลและขาดเหตุผล ความขัดแย้งที่มีเหตุผลอาจจะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เนื่องจากมีความคิดเห็นแตกต่างกันในบางเรื่อง เช่น การใช้จ่ายในครอบครัว การลดความขัดแย้งสามารถทำได้หากมีการพูดคุยกันอย่างมีเหตุผล การประนีประนอม การชักจูงให้คล้อยตาม ในทางตรงข้ามความขัดแย้งที่ไม่มีเหตุผล มักเกิดขึ้นจากลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคน เช่น การ

เป็นคนอารมณ์อ่อนไหว ใจร้อน มักกล่าวโทษคนอื่น ชอบโต้เถียง ชอบจับผิด มีความอิจฉาริษยา ซึ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ทำให้ความเข้าใจได้ยาก เนื่องจากมีความละเอียดอ่อน แต่หากผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจลักษณะเฉพาะของกันและกัน เปิดใจกว้าง ก็อาจไม่ปัญหาสำคัญของครอบครัว

(2) ความขัดแย้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น การมีความขัดแย้งที่เปิดเผย เช่น การแสดงความคิดเห็นด้วย อาจเป็นการพยายามที่จะแก้ปัญหอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องยังไม่เห็นด้วย ความขัดแย้งจากความไม่เห็นด้วยนี้อาจไม่ก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวต่อไป หากมีการทำความเข้าใจกัน ซึ่งในบางกรณีก็ไม่สามารถตกลงกันได้ สำหรับความขัดแย้งที่ซ่อนเร้นนั้นเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นหรือปกปิดไว้ (Leslie. 1979 อ้างถึงใน ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล. 2548 : 13) ซึ่งให้เห็นว่าความขัดแย้งชนิดนี้มีนัยสำคัญและเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหา เพราะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงได้ ทั้งนี้ อาจมีผลมาจากหลายสาเหตุ เช่น การขาดการแบ่งปันหรือการมีส่วนร่วมในครอบครัว การขาดการปฏิสัมพันธ์ และเป็นผลมาจากพัฒนาการของปัญหาทางจิตใจ เช่น การเกิดความเครียดอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งที่ซ่อนเร้นเป็นเรื่องยากที่จะควบคุมและเป็นเหตุสำคัญนำไปสู่ปัญหาครอบครัว

(3) ความขัดแย้งที่เฉียบพลันและความขัดแย้งเรื้อรัง ความขัดแย้งเฉียบพลันเป็นความขัดแย้งที่มักเกิดกับครอบครัวช่วงเริ่มต้น เป็นการทะเลาะเบาะแว้งที่แต่ละฝ่ายพยายามจะปรับตัวเข้าหากัน แม้จะมีความแตกต่างในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความคิดหรือพฤติกรรมที่แสดงออก ความขัดแย้งที่เฉียบพลันสามารถแก้ไข และจะหายไปได้เมื่อสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีในระยะต่อไป ส่วนความขัดแย้งที่เรื้อรังจะเป็นลักษณะตรงข้าม คือ เป็นผลจากความไม่พอใจ มีสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และเป็นภาวะที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ภาวะค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจใช้จ่ายมากเกินไป ความขัดแย้งที่เกิดจากความคาดหวังที่จะได้รับจากอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น พ่อแม่คาดหวังให้ลูกเรียนเก่ง แข่งขันกับคนอื่นได้ หรือเลือกเรียนในสาขาที่พ่อแม่ตั้งใจให้เรียน เมื่อลูกไม่เป็นเช่นนั้น พ่อแม่มักผิดหวัง ไม่ชอบสิ่งที่เกิดขึ้นและอาจจะไม่ชอบลูกคนนั้นไปด้วย และสำหรับคู่สามีภรรยาความขัดแย้งที่เรื้อรังนำไปสู่การหย่าร้างได้ในที่สุด

ความขัดแย้งส่วนบุคคลและระหว่างบุคคล ในชีวิตครอบครัวตามปกติจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างน้อยสองฝ่าย เช่น คู่สมรส แต่ความขัดแย้งระหว่างคู่สมรสหรือระหว่างสมาชิกของครอบครัว สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งในระดับส่วนบุคคลได้ เช่น สามีต้องการมีลูกแต่ภรรยาไม่สามารถมีได้ เมื่อมีโอกาสพูดคุยกัน ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องกันว่าแม้จะไม่มีลูกก็ไม่เป็นปัญหา แต่ภรรยาคิดว่าตนเป็นความบกพร่องของตนเอง และเกรงว่าสามีจะใช้เป็นเหตุผลในการมีภรรยาใหม่ที่จะสามารถมีลูกได้ ภาวะดังกล่าวเป็นผลให้ภรรยาเกิดความหวาดระแวง หรือฝ่ายสามีก็อาจจะคิดว่า

ภรรยาไม่สามารถทำหน้าที่ที่ตนต้องการได้ ความรู้สึกที่ขัดแย้งกันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

กล่าวได้ว่าความขัดแย้งในครอบครัวเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งลักษณะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ 1. ความขัดแย้งที่มีเหตุผลและขาดเหตุผล ความขัดแย้งที่มีเหตุผลอาจจะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เนื่องจากมีความคิดเห็นแตกต่างกันในบางเรื่อง เช่น การใช้จ่ายในครอบครัว 2. ความขัดแย้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น 3. ความขัดแย้งที่เฉียบพลันและความขัดแย้งเรื้อรัง ความขัดแย้งเฉียบพลันเป็นความขัดแย้งที่มักเกิดกับครอบครัวช่วงเริ่มต้น เป็นการทะเลาะเบาะแว้งที่แต่ละฝ่ายพยายามจะปรับตัวเข้าหากัน ความขัดแย้งที่เฉียบพลันสามารถแก้ไขและจะหายได้เมื่อสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีใน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

แรงสนับสนุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญของการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัว การสนับสนุนทางสังคมที่ดี จะทำให้ผู้ที่ถูกกระทำสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติ

2.5.1 ความสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม

โคเฮน และ วิลล์ (Cohen S. and Wills TS. 1985 : 58 อ้างถึงใน บุศรินทร์ คล่องพยาบาล. 2542 : 37) เสนอสมมุติฐานเกี่ยวกับบทบาทของแรงสนับสนุนทางสังคม ที่มีผลต่อสถานะสุขภาพของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยช่วยเหลือป้องกันและลดระดับความเครียดของบุคคล ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวต่อเหตุการณ์ในชีวิตตลอดจนความเจ็บป่วยได้ดีขึ้นในสองลักษณะ คือ

1. แรงสนับสนุนทางสังคมที่มีผลโดยตรงต่อภาวะสุขภาพ การได้รับความช่วยเหลือโดยตรงจะทำให้บุคคลเกิดอารมณ์ที่มั่นคงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและตระหนักถึงการมีคุณค่าในตนเอง ซึ่งจะมีผลต่อการมีภาวะสุขภาพและพฤติกรรมทางสุขภาพที่ดี

2. แรงสนับสนุนทางสังคม เป็นตัวกันชนหรือบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากภาวะความเครียด โดยจะป้องกันไม่ให้เกิดความเครียดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เนื่องมาจากความเครียดที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า หดหนทางแก้ไขปัญหา สูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง และไม่สามารถเผชิญกับเหตุการณ์นั้นได้ การได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่เพียงพอจะช่วยป้องกันบุคคลจากความเครียดได้โดยเผชิญกับเหตุการณ์นั้นได้โดย

2.1 เป็นตัวเปลี่ยนแปลงแก้ไขความคิดของบุคคลเมื่อต้องเผชิญกับภาวะเครียด ช่วยให้บุคคลได้ประเมินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าไม่รุนแรงหรือรุนแรงน้อยลง เพราะการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าไม่มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น จะมีผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือหรือช่วยบรรเทาความเครียดให้ลดลงได้

2.2 เป็นกระบวนการรับรู้ต่อเหตุการณ์ เป็นการช่วยหรือกำจัดปฏิกิริยาที่เกิดหรือผลจากความเครียดที่มีต่อร่างกายโดยตรง บุคคลที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากจะมีความเครียดน้อย เพราะรู้สึกว่ามีคนเข้าใจและคอยให้ความช่วยเหลือ เช่น อาจให้ยืมสิ่งของ เงินทอง หรือให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยให้บุคคลได้มีการแก้ไขปัญหา ลดการรับรู้ความสำคัญของปัญหา การได้รับข้อมูลจะทำให้บุคคลมีการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เข้าใจเหตุการณ์ได้ดียิ่งขึ้น โดยมีการประเมินเหตุการณ์นั้นซ้ำ ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้

2.5.2 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งได้รับการยอมรับและเป็นที่รักเป็นคนที่มีความสำคัญ การสนับสนุนทางสังคมยังให้ข้อมูล ซึ่งสามารถที่จะทำให้บุคคลนั้นสามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัว เพื่อการเปลี่ยนแปลงการสนับสนุนทางสังคมเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้บุคคลรับรู้หรือประเมินว่าตนเองจะได้รับการช่วยเหลือ และได้รับการตอบสนองอย่างไร การสนับสนุนทางสังคมจึงมีผลต่อความเป็นอยู่การตัดสินใจและการปรับตัวของบุคคลที่เผชิญภาวะวิกฤติ

ดังนั้น การสนับสนุนทางสังคมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อ การตัดสินใจของผู้หญิงที่ตกอยู่ในปัญหาการกระทำรุนแรงจากสามีหรือคู่รัก

ไวส์ (Weiss R. อ้างถึงใน แบรินด์ และ ไวเนอร์ท. 1987 : 25 อ้างถึงใน บุชรินทร์ คล่องพยาบาล. 2542 : 40) ให้ความหมายว่า การสนับสนุนทางสังคมคือ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวและสังคม มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความผูกพัน รักใคร่ ด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ด้านการได้มีโอกาสถือฤกษ์และดูแลผู้อื่นและด้านการได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำ

เชฟเฟอร์ และคณะ (Schaefer C. et al. 55 อ้างถึงใน บุชรินทร์ คล่องพยาบาล. 2542 : 37) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่า เป็นสิ่งที่ช่วยประคับประคองจิตใจของบุคคลในสังคมเมื่อบุคคลนั้นต้องเผชิญกับความเครียด

คอบบ์ (Cobb. 1976, Quoted In Furukawa. 1995 : 22 อ้างถึงใน บุชรินทร์ คล่องพยาบาล. 2542 : 36) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมไว้ว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นความ

พึงพอใจต่อความต้องการพื้นฐานที่จะได้รับการตอบสนอง โดยการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งความต้องการพื้นฐานทางสังคมได้แก่ความต้องการความรักการยอมรับ การยกย่อง การเห็นคุณค่าการเป็นเจ้าของมีชื่อเสียงและความปลอดภัย

2.5.3 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

โบเกอร์ (Boeker. 1979) ได้แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งสนับสนุนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน

แหล่งสนับสนุนที่เป็นทางการ เช่น สถานีตำรวจ นักจิตบำบัดหรือแพทย์ พระหรือนักบวช นักกฎหมาย หน่วยสวัสดิการทางสังคม นักสังคมสงเคราะห์ กลุ่มผู้หญิง และศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกทำร้าย

การศึกษาส่วนใหญ่ พบว่า เมื่อผู้หญิงถูกทำร้าย สถานที่แรกที่ผู้หญิงเข้าไปขอความช่วยเหลือ คือ แหล่งช่วยเหลือที่ไม่เป็นทางการ ผู้หญิงจะเข้าสู่แหล่งช่วยเหลือที่เป็นทางการต่อเมื่อการทำร้ายนั้นเกิดขึ้นบ่อยและทวีความรุนแรงมากขึ้น

งานของ Boeker สะท้อนให้เห็นว่า การสนับสนุนทางสังคม เป็นสิ่งสำคัญในการจัดการกับปัญหาของผู้หญิง โดยที่ศึกษาจากผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้าย 1,000 คน และสรุปผลการศึกษาได้ว่า ผู้หญิงมักใช้วิธีการ 7 ประการ ในการจัดการกับปัญหาเพื่อทำให้การทำร้ายยุติลง คือ

1. ผู้หญิง 885 คน ใช้วิธีการปิดบังส่วนสำคัญของร่างกาย เช่น หน้าตา โดยการปกปิดด้วยมือ ไม่ตอบโต้กลับ
2. ผู้หญิง 868 คน ใช้วิธีพยายามหลบเลี่ยงจากการถูกทำร้ายหรือพยายามหลีกเลี่ยงการโต้เถียงที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดโทสะมากขึ้น
3. ผู้หญิง 758 คน ใช้วิธีการติดต่อเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานเพื่อหย่าร้าง หากการทำร้ายไม่ยุติลง
4. ผู้หญิง 752 คน ใช้วิธีหว่านล้อมเพื่อให้สามีสัญญาว่าจะไม่ทำร้ายเธอซ้ำอีก
5. ผู้หญิง 716 คน ใช้วิธีขอร้องให้สามีหยุดทำร้าย
6. ผู้หญิง 665 คน ใช้วิธีตอบโต้ด้วยการใช้กำลัง
7. ผู้หญิง 651 คน ใช้วิธีซ่อนตัวหรือหลบหนีไปจากการถูกทำร้าย

จากวิธีการทั้ง 7 ประการนี้ พบว่า เมื่อผู้หญิงส่วนใหญ่ ใช้วิธีเหล่านี้ในการแก้ไขปัญหาทุกวิธีมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการทำร้ายร่างกายที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้หญิงล้มเหลวในการใช้วิธีเหล่านี้ในการแก้ปัญหายุติ

ภรรยาที่ถูกทำร้ายเหล่านี้ จึงหัน ไปขอความช่วยเหลืออย่างไม่เป็นทางการ เพื่อช่วย สนับสนุนด้านส่วนตัว เช่น ขอคำแนะนำ ขอที่พักอาศัย หรือเพิ่มความกดดันทางสังคมให้แก่สามี

แหล่งความช่วยเหลือที่ภรรยาเหล่านี้ มักขอความช่วยเหลือมากที่สุด ได้แก่ สมาชิกใน ครอบครัวหรือเพื่อนมีเพียงส่วนน้อยที่ขอความช่วยเหลือจากญาติสามีหรือเพื่อนบ้าน

เช่นเดียวกันกับการศึกษาของคณะกรรมการรณรงค์วันยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงใน ปี 2541 ซึ่งจัดทำกรณีศึกษาจากผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจาก (มูลนิธิเพื่อนหญิง. 2005 : ออนไลน์) และ (มูลนิธิผู้หญิง. 2005 : ออนไลน์) จำนวน 35 คน และได้สรุปขั้นตอนการพยายามแก้ไขปัญหา ของผู้หญิง ไว้ดังนี้ในเบื้องต้น ผู้หญิงจะพยายามแก้ไขปัญหามาก่อนด้วยตนเองก่อน โดยวิธีการ ต่าง ๆ เช่น อดทน หลบหลีก หนี ไปอยู่บ้านเพื่อน ต่อสู้ ยอมสยบ และเมื่อปัญหารุนแรงถึงขั้นที่ ผู้หญิงจัดการแก้ไขปัญหามาก่อนไม่ได้ ผู้หญิงมักจะคิดถึงญาติพี่น้องของตนเองเป็นลำดับต่อไป

การสนับสนุนทางสังคมที่ผู้หญิงได้รับจากครอบครัวแลเพื่อน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อ การยุติความรุนแรง เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น แต่หากปัญหานั้นรุนแรงขึ้นจนผู้หญิงต้องการความช่วยเหลือครอบครัวและคนใกล้ชิด จะกลายเป็นส่วนสำคัญใน การแก้ไขปัญหาระยะสถานที่แรกที่ผู้หญิงจะกลับไป เมื่อออกจากความสัมพันธ์ที่รุนแรง คือ ครอบครัวเดิมของเธอ ในขณะที่เพื่อนมีส่วนสำคัญในการให้คำปรึกษาแนะนำ ถ้าผู้หญิงขาดการ สนับสนุนเหล่านี้ก็หมายถึงผู้หญิงขาดทรัพยากรที่สำคัญในการยุติความรุนแรง

อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือเหล่านี้ได้รับผลในบางคนเท่านั้น การขอความช่วยเหลือจาก หน่วยงานที่เป็นทางการจึงเข้ามาเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง แต่ปัญหา ก็คือ การมีความรู้ที่น้อยมากเกี่ยวกับการ ดำเนินงานและหน้าที่ของหน่วยงานเหล่านั้น ในบางครั้งผู้หญิงเลือกหน่วยงานที่ตนเองรู้จัก มากกว่ามีที่จะเลือกหน่วยงานที่ตรงกับปัญหา ทำให้ไม่สามารถยุติปัญหาความรุนแรงได้

2.5.4 แหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคม

กอตไทล์ (Gottlied อ้างถึงใน คณิงนิจ สมบูรณ์. 2544 : 59 อ้างถึงใน บุศรินทร์ คล่องพยาบาล. 2542 : 38) ได้แบ่งระดับของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับกว้าง (Macro-Level) เป็นการพิจารณาถึงการเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในสังคม อาศัยได้จากความสัมพันธ์กับสถาบันทางสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจและ การดำเนินชีวิตอย่างไม่เป็นทางการ

2. ระดับคลุมเครือข่าย (Mezzo-level) เป็นการมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของเครือข่าย ด้วยการวัดอย่างเฉพาะเจาะจง ถึงกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ภาพอย่างสม่ำเสมอ เช่น เพื่อน ชนิค

ของการสนับสนุนในระยะนี้ ได้แก่ การให้คำปรึกษา การช่วยเหลือด้านวัตถุ ความเป็นมิตร การสนับสนุนทางอารมณ์ และการยกย่อง

3. ระดับแคบหรือระดับเล็ก (Micro-Level) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากที่สุด ทั้งที่มีความเชื่อว่าคุณภาพของความสัมพันธ์มีความสำคัญมากกว่าปริมาณ คือ ขนาด จำนวน และความถี่ของความสัมพันธ์ ซึ่งโครงสร้างของเครือข่ายแรงสนับสนุนทางสังคมระดับนี้ ได้แก่ สามี ภรรยา และสมาชิกในครอบครัวซึ่งมีความใกล้ชิดกับทางอารมณ์

เทินเนอร์ และ เฮลล์ม (Turner And Helms. 1994 : 429) ได้แบ่งแหล่งสนับสนุนทางสังคมไว้ดังนี้ คือ (อ้างถึงใน มัลลิกา ปิ่นราชยานนท์. 2547 : 16)

1. กลุ่มไม่เป็นทางการ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมที่สุดและเป็นความสัมพันธ์ที่สม่ำเสมอ

2. กลุ่มกึ่งทางการ ได้แก่ องค์กรศาสนา ชมรม สมาคมต่าง ๆ

3. กลุ่มทางการ ได้แก่ หน่วยงานบริการทางสังคม

เพนเดอร์ (Pender. 1996 : 257-258) ได้อธิบายบุคคลอาจได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มบุคคลในสังคมของตนเองหลายกลุ่ม ซึ่งสรุปไว้ดังนี้ คือ (อ้างถึงใน มัลลิกา ปิ่นราชยานนท์. 2547 : 16-17)

1. กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันตามธรรมชาติประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นบุคคลที่อยู่ในครอบครัวสายตรง ได้แก่ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน และประเภทที่สองเป็นครอบครัวใกล้ชิด ได้แก่ เพื่อนฝูงในวัยเดียวกันเพื่อนบ้าน คนรู้จัก เพื่อนร่วมงาน และคนใกล้ชิด

2. องค์กรและสมาคม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นหน่วย ชมรมสมาคมและองค์กร เพื่อให้การช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่น เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สโมสรไลออนส์ องค์กรทางศาสนา

3. กลุ่มวิชาชีพ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับการส่งเสริมป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพของประชาชน เช่น แพทย์ พยาบาลและนักกายภาพบำบัด

2.5.5 องค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคม

ไวส์ (Weiss R. อ้างถึงใน แบรินด์ และ ไวนอร์ท. 1987 : 25-26) ได้กล่าวถึง แรงสนับสนุนทางสังคมตามองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านความผูกพัน รักใคร่ (Attachment) เป็นสัมพันธ์ภาพแห่งความใกล้ชิดที่ทำให้รู้สึกว่าคุณเป็นที่รักและได้รับการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้รับจากบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อนสมาชิกในครอบครัวเดียวกันหรือเพื่อนบ้าน

2. ด้านการได้มีโอกาสได้เกื้อกูลและดูแลผู้อื่น (Opportunity of Nurturance) หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหรือช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลอื่น แล้วทำให้ตัวเองเกิดความรู้สึกว่าเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น และผู้อื่นพึ่งพาได้
3. ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Integration) หมายถึง การมีโอกาสดำเนินกิจกรรมของสังคม ทำให้มีการแบ่งปันและเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ในด้านความคิด กำลังใจและกำลังบุคคลตามโอกาสอันควร ทำให้เกิดความห่วงใยซึ่งกันและกัน
4. ด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Reassurance of Worth) หมายถึง การที่บุคคลได้รับการเคารพยกย่องและชื่นชม ที่สามารถแสดงบทบาททางสังคมอันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว
5. ด้านการได้รับการช่วยเหลือและคำแนะนำ (Assistance) ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนด้านอารมณ์ การช่วยเหลือด้านวัตถุสิ่งของ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและการเผชิญปัญหาของชีวิต

2.6 บทบาทของภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน ต่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

องค์กรที่มีบทบาทในการรับมือกับการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีอยู่ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ลักษณะการให้บริการที่ผู้หญิงต้องการและต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือมีอย่างน้อย 4 ด้านหลัก คือ

1. บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อดูแลการบาดเจ็บจากการถูกทำร้าย ด้วยเหตุว่าลักษณะส่วนใหญ่ของความรุนแรงต่อผู้หญิง คือ การถูกกระทำรุนแรงทางกายและทางเพศ โรงพยาบาลจึงมักเป็นที่พึ่งแห่งแรกที่ผู้หญิงเข้ามาหา เพื่อรับการรักษาดูแลให้พ้นจากอาการบาดเจ็บที่ได้รับ เพื่อสนองตอบต่อนโยบายการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศเป็นนโยบายของรัฐตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 คณะกรรมการประสานงานสตรีแห่งชาติได้ร่วมกับสำนักงานการแพทย์กรุงเทพมหานคร จัดตั้งศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรีและเด็กเพื่อช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กที่ถูกทำร้ายเริ่มดำเนินการประมาณต้นปี พ.ศ. 2543 มีที่ตั้ง ณ โรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งสิ้น 7 โรงพยาบาล และคณะรัฐมนตรีได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติที่มีที่ตั้ง ณ โรงพยาบาลทุกแห่งทั่วประเทศ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2542

ความสำคัญประการหนึ่งของการจัดตั้งศูนย์ลักษณะนี้ คือ การทำให้ศูนย์นี้เป็นความลับ เป็นเรื่องส่วนตัวของผู้หญิง เป็นสถานที่ที่ผู้หญิงที่ประสบปัญหาสามารถเดินทางเข้าไปขอรับบริการโดยไม่รู้สึกสะดวกใจ ไม่เขินอาย หรือหวาดระแวงภารกิจสำคัญที่ควบคู่ไปกับการมี

ศูนย์บริการ คือ การฝึกอบรมบุคลากรให้มีความเข้าใจต่อเรื่องความรุนแรงในผู้หญิงว่า คือ ปัญหา วิกฤติแบบรวมทางร่างกายและจิตใจเข้าด้วยกัน มีทักษะและความชำนาญที่จะรับรู้ปัญหา และสามารถให้บริการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยสนองตอบต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้หญิงที่ประสบปัญหาได้ นอกจากนี้โครงสร้างของการให้บริการของโรงพยาบาลจำเป็นที่จะต้องพยายามทำความเข้าใจและพยายามสร้างรูปแบบการให้บริการที่มีความไว ความละเอียดอ่อน และความเป็นมิตรกับผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงหากเป็นเช่นนี้ ศูนย์และโรงพยาบาลต่าง ๆ จึงจะสามารถเป็นที่พึ่งแก่ผู้หญิงได้อย่างแท้จริง

2. บริการระบบการอำนวยความสะดวกตามกฎหมายเพื่อการดำเนินคดีลงโทษผู้กระทำ หรือเพื่อให้ผู้หญิงสามารถเรียกร้องค่าเสียหาย ตลอดจนสินไหมทดแทนต่อความสูญเสียที่เกิดขึ้น ปัญหาหลักของการให้บริการด้านนี้ คือ ผู้ให้บริการขาดความละเอียดอ่อนต่อปัญหา มีทัศนคติว่า ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงมิใช่เรื่องใหญ่ และมองว่าความรุนแรงประเภทผิวช้อมเมื่อยเป็นเรื่องภายในครอบครัว บุคลากรในระบบอำนวยความสะดวกยังถูกจำกัดด้วยกรอบของระเบียบปฏิบัติ ภายในกฎหมายที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหา เช่น ระเบียบปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เน้นการไกล่เกลี่ยปัญหาความรุนแรงในบ้านไม่รับแจ้งความ และในคดีข่มขืนกฎหมายก็เปิดช่องว่างให้สามารถยอมความกันได้ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงที่ล้าสมัยและไม่พิทักษ์สิทธิผู้หญิง เช่น กฎหมายอาญาที่เปิดช่องให้สามีข่มขืนภรรยาได้อย่างไม่มีผิดกฎหมายสะท้อนนัยของความเชื่อที่ว่า สามีเป็นเจ้าของประเวณีของภรรยา จึงจะอย่างไรในเรื่องเพศกับภรรยาได้

แนวทางที่จะช่วยบรรเทาปัญหาของการให้บริการในด้านนี้ คือ ต้องทำให้กระบวนการอำนวยความสะดวกไม่ซ้ำเติมและทำร้ายผู้หญิงที่เป็นผู้เสียหาย ให้เป็นกระบวนการที่เที่ยงธรรมนา กรปฏิบัติและถ้าสามารถปรับปรุงให้ระบบบริการช่วยลดปัญหาได้ก็สมควรทำทันที เช่น กรณีผู้หญิงตกเป็นจำเลย อัยการแผ่นดินก็เลือกใช้ข้อกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้หญิง เช่น การประกันตัวนางกัญญา จำเลยที่ต้องหาพยานโดยไม่เจตนา หรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีโครงการพัฒนาทัศนคติของบุคลากรระดับสัญญาบัตร ให้นักเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน ไปฝึกภาคปฏิบัติกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับผู้หญิง เพื่อที่จะให้นักเรียนนายร้อยตำรวจมีทัศนคติที่ดีและสามารถช่วยแก้ไขปัญหามาของผู้หญิงอย่างเข้าใจในสภาพปัญหาอย่างแท้จริง และโครงการให้มีการสอบสวนในกรณีที่มีการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงในโรงพยาบาลแทนการให้ผู้หญิงมาแจ้งความและการให้สถานีตำรวจ โดยทางสถานีท้องที่จะส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการสอบสวนในโรงพยาบาลในห้องที่โรงพยาบาลจัดให้เป็นต้น อนึ่ง สำนักงานตำรวจแห่งชาติกำลังอยู่ระหว่างการขยายโครงการห้องสอบสวนในโรงพยาบาลให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

3. บริการด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อให้ความช่วยเหลือให้ผู้หญิงรอดพ้นจากการถูกทำร้ายอย่างถาวร ประกอบไปด้วยงานบริการ เช่น ให้คำแนะนำปรึกษา ปลอบใจ จัดหาที่พักพิงให้แก่ผู้หญิงทั้งในกรณีความรุนแรง เช่น ถูกทุบตีทำร้าย ท้องเมื่อไม่พร้อม บ้านพักสำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวี ตลอดจนการจัดหาทุนช่วยเหลือในเรื่องคดีเป็นต้น องค์กรที่ให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์มีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ประจำโรงพยาบาลทุกแห่งทั่วประเทศ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดทุกจังหวัด ตลอดจนองค์กรเอกชนด้านเด็กและสตรี เช่น มูลนิธิเพื่อหญิง มูลนิธิผู้หญิง และสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ซึ่งเปิด “บ้านพักฉุกเฉิน” เพื่อรองรับผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงทุกรูปแบบ เป็นต้น

ปัจจุบันการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่เผชิญความรุนแรงในด้านการจัดที่พักพิงให้เป็นอย่างดีมาก บ้านพักพิงของกรมประชาสงเคราะห์ทั้งในต่างจังหวัด (มีเฉพาะในบางจังหวัดเท่านั้น) และในกรุงเทพมหานครไม่เป็นที่รู้จักของสาธารณชนมากนัก อีกทั้งการให้บริการก็ยังคงความละเอียดอ่อนจากประสบการณ์ที่ผู้เขียน ได้ประสานงานกับบ้านพักเด็กและผู้หญิงในจังหวัดแห่งหนึ่ง พบว่า มีผู้เข้าพักเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1-2 คนเท่านั้น สภาพบ้านค่อนข้างสกปรกและทรุดโทรม มีลักษณะเป็นที่เก็บของมากกว่าบ้านพักอาศัย

4. บริการด้านการปลุกจิตสำนึกเพื่อยุติปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง การกระตุ้นจิตสำนึกให้ทุกคนในชุมชนเข้าใจและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อผู้หญิงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าองค์กรผู้หญิงจะเป็นหัวหอกสำคัญทำงานอย่างจับติดเรื่องนี้ตลอดมา และมีผลงานเชิงรุกที่สำคัญที่ประสานกันเป็นเครือข่ายภายใต้ชื่อ “คณะทำงานรณรงค์วันยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง” เพื่อรณรงค์เคลื่อนไหวยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงทุกรูปแบบในวันที่ 25 พฤศจิกายนของทุกปี องค์กรชุมชนและประชาสังคมทั่วไปยังขาดมิติเรื่องผู้หญิง ในการทำงานเรื่องนี้อักรวมชนที่สำคัญที่น่าจะมีบทบาทโดยตรงต่อการเสริมสร้างระบบป้องกันความรุนแรงต่อผู้หญิง คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งในทางโครงสร้างได้เกิดขึ้นแล้วจริงทุกตำบล และมีอำนาจพร้อมทั้งงบประมาณในการบริหารตามนโยบายในระดับชุมชนที่กำหนดขึ้น อย่างไรก็ตามมี อบต. จำนวนน้อยมากที่ใส่ใจต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง หากมีการประสานร่วมมือจากองค์กรประชาชนเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของชุมชนรวมถึงสมาชิก อบต. โดยทำงานร่วมกับองค์กรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอยู่แล้ว เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเรื่องผู้หญิงในระดับชุมชน กลุ่มรวมทรัพย์ หรือกลุ่มพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การกระตุ้นจิตสำนึกของ อบต. ก็สามารถเกิดขึ้นได้จริง ดังตัวอย่าง เช่น อบต. แห่งหนึ่งในจังหวัดลำปางที่ผู้นำหญิงเคยทำงานต่อสู้ปัญหาเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงมาก่อน ภายหลังได้รับเลือกเข้าไปเป็นสมาชิก อบต. ก็สามารถผลักดันให้นโยบายชุมชนปลอดภัยต่อผู้หญิงและเด็กเกิดขึ้น

ได้จริงหรือตัวอย่างกลุ่มผู้คิดเชื่อหญิงที่เข้มแข็งก็สามารถผลักดันให้งานเอดส์เป็นงานขององค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้เป็นต้น

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ร่วมกับสวนดุสิตโพล (อ้างถึงใน ดุสิตโพล. 2005 : ออนไลน์) สำรวจความคิดเห็นประชาชนที่มีต่อความรุนแรงในครอบครัว โดยได้สำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคใต้ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลจำนวน 2,253 คน ระหว่างวันที่ 1-21 ตุลาคม พ.ศ. 2548 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ถึง 1 ใน 4 หรือร้อยละ 26.32 เคยเผชิญปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและมีประมาณร้อยละ 74.37 ของกลุ่มนี้ รายงานว่ามีความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัวของตนเองในรอบปีที่ผ่านมา โดยประเภทความรุนแรงที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ ความรุนแรงทางวาจา รองลงมา คือ ความรุนแรงทางกาย และความรุนแรงทางเพศ โดยลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ การทะเลาะวิวาท (ร้อยละ 30.81) รองลงมา คือ การพุดจากระทบ/กระแทก คู้หมิ่นเหยียดหยาม (ร้อยละ 16.19) การคำทอถ่ม (ร้อยละ 15.98) การทำร้ายร่างกาย (ร้อยละ 10.83) และการนินทาเย้ยหยันต่อกัน (ร้อยละ 10.52) นอกจากนี้ยังพบว่า เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่าง “พ่อกับแม่” มากที่สุด รองลงมา คือ “พี่กับน้อง” และ “พ่อกับลูกชาย” (ร้อยละ 52.85 ร้อยละ 12.10 และร้อยละ 11.74 ตามลำดับ) โดยลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นการทะเลาะเบาะแว้งมากที่สุด สำหรับความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างแม่และลูกสาวจะเป็นไปในลักษณะของการนินทาเย้ยหยัน (ร้อยละ 22.41) ส่วนความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างพ่อและลูกสาว นอกจากจะเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นทางวาจา ทางร่างกายแล้ว ยังจะมีการล่วงละเมิดทางเพศด้วย ร้อยละ 22.29 ร้อยละ 12.12 และร้อยละ 40.4 ตามลำดับ

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2543 : ออนไลน์) ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้ของประชาชนต่อประเด็นความรุนแรงในครอบครัว พบว่า พฤติกรรมที่บ่งบอกถึง “ความรุนแรงในครอบครัว” ประชาชนเห็นว่า การทำร้ายร่างกายเป็นพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความรุนแรงในครอบครัว ค่าเฉลี่ย 12.23 รองลงมา การล่วงละเมิดทางเพศ ค่าเฉลี่ย 11.88 และการทะเลาะวิวาท ค่าเฉลี่ย 1.82 ตามลำดับ (โดยจะมีค่าคะแนนเต็ม 12 คะแนน)

การช่วยเหลือในกรณีที่ประชาชนพบเห็นความรุนแรงในครอบครัว ประชาชนเห็นว่า ควรช่วยเหลือ ร้อยละ 82.25 และไม่ช่วยเหลือ ร้อยละ 17.13 โดยสาเหตุที่ควรช่วยเหลือ ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาสังคมที่ทุกคนต้องเข้าช่วยแก้ไขมากที่สุด ร้อยละ 40.390 รองลงมา คือ หากไม่

ช่วยเหลือสถานการณ์อาจทวีความรุนแรงมากขึ้น ร้อยละ 32.81 และควรมีมนุษยธรรม ร้อยละ 24.40 ควรเข้าไปช่วยเหลือเป็นบางเวลา ร้อยละ 0.76 ตามลำดับ ประชาชนเห็นว่าไม่ควรช่วยเหลือ เพราะเป็นเรื่องภายในครอบครัวที่สมาชิกควรแก้ไขกันเอง ร้อยละ 73.31 รองลงมา ไม่ต้องการเกี่ยวข้อง/ไม่อยากเดือดร้อน/เป็นภาระ ร้อยละ 12.29 และความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องปกติของสังคมที่เกิดขึ้นได้เสมอ ร้อยละ 12.29 ตามลำดับ

ในกรณีถ้าเกิดความรุนแรงในครอบครัวจะมีการเปิดเผย/หารือ/ขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกครอบครัว ประชาชนเห็นว่า “ควรจะมีการเปิดเผย” ร้อยละ 54.68 และ “ไม่ควรเปิดเผย” ร้อยละ 42.83 สาเหตุที่มีการเปิดเผยได้ เพราะอาจมีทางแก้ไขปัญหาได้ในมุมมองของคนภายนอกอาจจะมีคำปรึกษาที่ดี ร้อยละ 72.00 รองลงมา คือ ประชาชนเห็นว่าเป็นเพื่อนสนิท มีความสนิทสนมกัน ร้อยละ 8.15 และปัญหาความรุนแรงจะได้เบาบางลง สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ ร้อยละ 7.85 ตามลำดับ ส่วนสาเหตุที่ “ไม่ควรเปิดเผย” เพราะ เห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัวและเป็นเรื่องภายในครอบครัว ไม่อยากให้บุคคลภายนอกรับรู้ ร้อยละ 52.27 รองลงมา ควรแก้ไขด้วยตัวบุคคลในครอบครัวก่อนถ้าไม่ไหวถึงบอก / ต้องแก้ไขด้วยตัวเองก่อน ร้อยละ 17.02 และเพื่อนบ้านอาจจะเอาไปพูดนินทา เกิดความอับอาย อาจทำให้เสียชื่อเสียง สังคมไม่ควรยอมรับ ร้อยละ 9.57 ตามลำดับ (อ้างอิงใน สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. 2543 : ออนไลน์) เก็บรวบรวมข้อมูลและสถิติความรุนแรงในครอบครัวจากโรงพยาบาลในสังกัด จำนวน 8 แห่ง ที่มีศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและสตรี ระหว่างเดือนตุลาคม 2546- มีนาคม 2547 พบว่า มีจำนวนผู้ที่ถูกกระทำรุนแรง 1,070 ราย โดยมีลักษณะการกระทำรุนแรง คือ การทำร้ายร่างกาย 797 ราย (สามีเป็นผู้กระทำ 253 ราย บิดาเป็นผู้ทำร้าย 11 ราย ฯลฯ) การข่มขืน 102 (บิดาเป็นผู้ข่มขืน 4 ราย เพื่อน 387 ราย คนรู้จัก 25 ราย ฯลฯ) ถูกอนาจาร 18 ราย (บิดาเป็นผู้กระทำ 1 ราย คนรู้จักกระทำ 7 ราย ฯลฯ) ทอดทิ้ง 153 ราย

จากสถิติข้อมูลข้างต้นและรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์รายวัน พบว่า ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นนับวันจะมีมากขึ้นตามลำดับ ส่วนใหญ่ปัญหาเกิดจากการที่สามีทำร้ายร่างกายภรรยา ทำให้ภรรยาได้รับการบาดเจ็บทางร่างกายและจิตใจจนขั้นเสียชีวิต นอกจากนี้ยังเกิดจากคนใกล้ชิด เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน หรือคนรู้จัก ลักษณะความรุนแรงในครอบครัวอาจจะเกิดมาจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างคนในครอบครัวเดียวกัน เช่น พ่อกับลูก หรือ แม่กับลูก จนนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงระหว่าง แม่กับพ่อ ส่วนประเภทของปัญหาความรุนแรงที่พบมากที่สุด ก็คือ ปัญหาความรุนแรงทางวาจา รองลงมา ก็คือ ปัญหาความรุนแรงทางกาย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวมากที่สุด ประชาชนเห็นว่า การทะเลาะวิวาท ค่าเฉลี่ย 10.82 มากที่สุด รองลงมา การทำร้ายร่างกาย ค่าเฉลี่ย 10.77 และการล่วงละเมิดทางเพศ ค่าเฉลี่ย 10.23 ตามลำดับ (โดยจะมีค่าคะแนนเต็ม 12 คะแนน)

ความรุนแรงในครอบครัวนอกจากจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวแล้วประชาชนเห็นว่า จะส่งผลกระทบต่อ “ต่อคนในชุมชน” ร้อยละ 36.47 เพราะรบกวนคนอื่น ทำให้คนอื่นเดือดร้อนไปด้วยไป ก่อให้เกิดความรำคาญ ทำให้สภาพแวดล้อมไม่ดี ร้อยละ 48.22 รองลงมา เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีอาจจะทำให้เกิดการเลียนแบบขึ้น และจะส่งผลกระทบในเรื่องต่าง ๆ ร้อยละ 13.45 และจะทำให้คนอื่นคิดว่าครอบครัวนี้มีแต่ปัญหา คนในชุมชนไม่มีความนับถือ ไม่อาจจะอยู่ร่วมกันในชุมชนได้ ร้อยละ 10.91 ตามลำดับ ประชาชนเห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อ “ต่อสังคมส่วนรวม” ร้อยละ 34.87 เพราะสังคมเสื่อมลง สังคมมีความอ่อนแอและวุ่นวาย ภาพพจน์สังคมไม่ดี ร้อยละ 20.50 รองลงมา ประชาชนเห็นว่า จะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี เกิดการชักจูงที่ไปในทางที่ไม่ได้หรือหาทางออกไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น ดิศยา ลักขโมย ร้อยละ 14.68 และประชาชนเห็นว่าจะเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมายหลายอย่าง ทั้งทางตรงและทางอ้อม ร้อยละ 3.02 ตามลำดับ ประชาชนเห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อ “ต่อประเทศชาติ” ร้อยละ 23.92 เพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคม และสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งของประเทศชาติ ทุกอย่างจะต้องเชื่อมถึงกันหากมีปัญหาประเทศชาติก็ไม่มีความเจริญ ร้อยละ 25.24 เกิดผลเสียในทางลบ ประเทศชาติขาดความมั่นคง ด้อยพัฒนา ร้อยละ 19.90 และเยาวชนหรือประชากร เป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ หากมีปัญหาประเทศชาติก็มีปัญหาไปด้วย ร้อยละ 11.17 ตามลำดับ ในเหตุผลอื่น ๆ ประชาชนเห็นว่า ต้องดูแลในส่วนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วแต่สถานการณ์ความรุนแรง ร้อยละ 46.34 รองลงมา ไม่มีผลกระทบเพราะเป็นเรื่องของครอบครัว ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน ร้อยละ 19.51 และส่งผลกระทบในทุกส่วน ร้อยละ 17.07 ตามลำดับ

ผู้ที่มีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว ประชาชนเห็นว่า สมาชิกในครอบครัว มีบทบาทมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 5.91 รองลงมา ญาติพี่น้อง ค่าเฉลี่ย 5.03 และคนในชุมชนหรือเพื่อนบ้าน ค่าเฉลี่ย 4.17 ตามลำดับ (โดยมีค่าคะแนนเต็ม 6 คะแนน)

ประชาชนให้ความเห็นว่าในครอบครัว “ไม่เคยเกิดความรุนแรง” ร้อยละ 71.50 รองลงมา ครอบครัว “เกิดความรุนแรง” ร้อยละ 26.32 โดยจำนวนที่เกิดความรุนแรง 1 ครั้ง มากที่สุด ร้อยละ 18.21 รองลงมา เคยเกิด 2 ครั้ง ร้อยละ 16.69 และเคยเกิดความรุนแรง 3 ครั้ง ร้อยละ 11.13 ตามลำดับ

ผลกระทบต่อตนเองที่เกิดขึ้นจากความรุนแรงในครอบครัว ประชาชนเห็นว่า จะไม่สบายใจชั่วระยะหนึ่ง ร้อยละ 37.99 รองลงมา คือ ยังจำเหตุการณ์ได้ฝังใจอยู่แต่ไม่มีผลต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ร้อยละ 30.77 มีความฝังใจอยู่กับเหตุการณ์และส่งผลต่อจิตใจ ร้อยละ 24.18 ประชาชนเห็นว่าไม่เกิดผลใด ๆ ร้อยละ 4.24 ตามลำดับ

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวในรอบปีที่ผ่านมา “มีความรุนแรงเกิดขึ้น” ร้อยละ 74.37 และ “ไม่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น” ร้อยละ 25.45 ตามลำดับ

ในกรณีที่มีความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัว รูปแบบของความรุนแรง คือ การทะเลาะวิวาท ร้อยละ 30.81 รองลงมา มีการพุดจากระทบกระเทียบ/คูหมิ่นเหยียดหยาม ร้อยละ 16.91 และมีการคำทอใช้คำหยาบคาย ร้อยละ 15.9 ตามลำดับ

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว ส่วนใหญ่เกิดความรุนแรงขึ้นระหว่างพ่อแม่ร้อยละ 52.85 มากที่สุด รองลงมา คือ เกิดความรุนแรงขึ้นระหว่างพี่กับน้อง 12.10 และเกิดความรุนแรงขึ้นพ่อแม่กับลูกชาย ร้อยละ 11.74 ตามลำดับ

เหมวรรณ เหมะนัค (2533 อ้างถึงใน สุวิมล แซ่อึ้ง. 2547 : 56) ทำการศึกษาเรื่อง ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษากรณีสามีผู้มีรายได้น้อยในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ตัวแปรภูมิหลังทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรง ส่วนตัวแปรด้านจิตวิทยาสังคมที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงมากที่สุด คือ การเห็นเหตุการณ์ความรุนแรง รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กระทำความรุนแรง การยอมรับการใช้ความรุนแรงจากเพื่อนสนิท การยอมรับการใช้ความรุนแรงจากเพื่อนบ้าน และความเครียดตามลำดับ

วีรพล ใหญ่อรุณ (2541 อ้างถึงใน สุวิมล แซ่อึ้ง. 2547 : 56) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความรุนแรงในครอบครัวตำรวจ ศึกษากรณีนายตำรวจชั้นประทวนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจนครบาล พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงในครอบครัวของตำรวจนั้นมีหลายประการด้วยกัน ได้แก่ อายุ การเคยมีส่วนร่วมในฐานะผู้กระทำในเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต เคยพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต การยอมรับการใช้ความรุนแรงของบุคคลนัยสำคัญ ฯลฯ

นันทพันธ์ ชินล้ำประเสริฐ (2546 อ้างถึงใน สุวิมล แซ่อึ้ง. 2547 : 56) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสังเคราะห์งานวิจัยด้านความรุนแรงในสังคมไทย พบว่า การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ พบว่า แนวโน้มการวิจัยช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 มีความชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับแนวคิดของความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากรากฐานเรื่องเพศ (Gender Based Violence) มาตรฐานทางเพศสองระดับอิทธิพลระบบวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง แต่การวิจัยในลักษณะนี้ยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับงานวิจัยเพื่อค้นหาปัจจัยและสาเหตุของการที่ผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรง ตลอดจนผลกระทบต่อเหยื่อความรุนแรงที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดการมองปัญหาความรุนแรงที่ปลายเหตุ และไม่ได้เจาะลึกถึงรากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง ผลการวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์น้อยมากในการผลักดันให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขด้านกฎหมายและระบบการให้บริการ ตลอดจนหามาตรการเพื่อพิทักษ์สิทธิและ

ความปลอดภัยของผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง งานวิจัยด้านนี้จึงควรได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความตระหนักและปรับวิถีคิด การมองปัญหาของสังคมใหม่

วิลาสินี พนานครทรัพย์ (2545 อ้างถึงใน สุวิมล แซ่อึ้ง, 2547 : 56) ได้ศึกษาเรื่อง ความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ : เสียงของผู้หญิง ผลการศึกษาในส่วนของกระบวนการความรุนแรงนั้น พบว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีลักษณะของการเกิดซ้ำ กล่าวคือ เมื่อผู้หญิงถูกสามีทำร้ายร่างกายครั้งแรก ผู้หญิงจะไม่ออกจากความสัมพันธ์ทันที แต่จะพยายามหาสาเหตุที่ทำให้สามีทำร้ายเธอ เมื่อค้นหาสาเหตุแล้วผู้หญิงจะให้ความหมายกับการทุบตีทำร้ายที่เกิดขึ้นครั้งแรกในลักษณะลดความรุนแรงลง โดยการกล่าวอ้างไปถึงการลืมหืมตาของสามี ความรักที่พวกเขามีต่อกันหรือแม้กระทั่งการกล่าวโทษตัวเองการให้ความหมายในลักษณะนี้ รวมทั้งทำที่สำนึกผิดและการให้คำสัญญาของสามีว่าจะไม่ทำร้ายจะไม่เกิดขึ้นอีกผู้หญิง ส่วนใหญ่จึงไม่เปิดเผยเรื่องราวของการทุบตีทำร้ายครั้งแรกกับบุคคลอื่น และพยายามพูดคุยกับสามี รวมทั้งการปรับพฤติกรรมบางอย่างของตัวเองเพื่ออยู่ดีการทำร้าย

ภาสุรี เอี่ยมทิม (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะของกลุ่มสมรสในชุมชนเมืองต่อแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 30-39 ปี จดทะเบียนสมรสและอยู่ด้วยกัน ประชากรตัวอย่างและคู่สมรสสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของกลุ่มสมรส พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำร้ายจิตใจ อายุมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำร้ายจิตใจและด้านการทำร้ายร่างกาย

คนยา ฐานะอุดม (2539) ศึกษาเรื่อง ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาในหญิงตั้งครรภ์ที่มาฝากครรภ์ในโรงพยาบาลแม่และเด็กศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 1 กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ หญิงตั้งครรภ์ จำนวน 400 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผลการศึกษา พบว่า หญิงตั้งครรภ์ถูกทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 12.00 ถูกทำร้ายร่างกายด้านจิตใจ ร้อยละ 22.50 ตำแหน่งที่ถูกทำร้ายด้านร่างกายมากที่สุด คือ บริเวณใบหน้า วิธีการที่สามีทำร้ายด้านร่างกายมากที่สุด คือ การตบ ส่วนวิธีการที่สามีทำร้ายด้านจิตใจมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ สามีต้องการให้ภรรยาอยู่บ้านเพื่อเลี้ยงลูก สามีต้องการให้ภรรยาค่อยตาม ความคิดของสามี และสามีว่าภรรยาน่าเกลียดและไม่มีเสน่ห์ดึงดูดความสนใจตามลำดับ หญิงตั้งครรภ์ที่ถูกทำร้ายร่างกายส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นผู้ที่ไม่มีรายได้ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายด้านร่างกายและจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของหญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ การประกอบอาชีพ และกลุ่มที่มีอาชีพใช้แรงงาน พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ การใช้สารเสพติด การเล่นการพนัน ส่วนลักษณะพื้นฐานของสามี

พบว่า มีความสัมพันธ์กับการทำร้ายร่างกายและจิตใจหญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ต่ำ สามีที่มีรายได้น้อย สามีมีอาชีพใช้แรงงาน สามีดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาก สามีสูบบุหรี่ สามีที่เล่นการพนัน สำหรับปัจจัยด้านลักษณะของครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กับการทำร้ายร่างกายและจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของหญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ที่มีบุตรแล้ว จะถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจสูงกว่าหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่มีบุตร หญิงตั้งครรภ์ที่มีบุตรแล้ว หญิงตั้งครรภ์ที่ไม่จดทะเบียนสมรส หญิงตั้งครรภ์ที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยว หญิงตั้งครรภ์ที่มีสัมพันธภาพกับสามีไม่ดี หญิงตั้งครรภ์ที่เผชิญเหตุการณ์เครียดสูง และหญิงตั้งครรภ์ที่มีการรับรู้บทบาททางเพศหญิงและเพศชายต่ำ และสำหรับหญิงตั้งครรภ์ที่มีระยะเวลาอยู่ด้วยกันกับสามีมากกว่า 6 ปี 2-5 ปี และ 1 ถึง 2 ปี ไม่มีความแตกต่างในการถูกทำร้ายร่างกาย ส่วนการถูกทำร้ายร่างกายด้านจิตใจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาอยู่ด้วยกันกับสามีนานจะถูกทำร้ายด้านจิตใจมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บุศรินทร์ คล่องพยาบาล (2542) ศึกษาความรุนแรงในครอบครัว : ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัดส่วนลักษณะการถูกทำร้ายร่างกายและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยา จากสามีทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย เพศ และเศรษฐกิจ เก็บข้อมูลโดยการใช้แบบสัมภาษณ์จากภรรยา จำนวน 337 คน พบว่า ภรรยาร้อยละ 87.5 ถูกสามีทำร้าย โดยมีความถี่ของลักษณะการถูกทำร้ายด้านจิตใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.5 รองลงมา คือ เศรษฐกิจ ด้านร่างกาย และด้านเพศ คิดเป็นร้อยละ 48.4 39.2 และ 35.9 ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาในแต่ละลักษณะ พบว่า ลักษณะที่ภรรยาถูกทำร้ายด้านจิตใจ ได้แก่ สามีพุดนุ่นออกจากบ้านเมื่อไม่พอใจภรรยา สามีทำนินทาจนลบลบกับภรรยา และสามีคิดว่าภรรยาด้วยคำหยาบคาย ส่วนลักษณะที่ภรรยาถูกทำร้ายด้านเพศ ได้แก่ การบังคับภรรยาให้เพศสัมพันธ์ในลักษณะที่ภรรยาไม่ชอบ สามีไม่เคยคำนึงว่าภรรยามีความสุขทางเพศด้วยหรือไม่ และวิธีการที่ไม่มีภรรยาคนใดถูกสามีทำร้ายเลย คือ สามีบังคับให้ภรรยาขายบริการทางเพศ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยา ได้แก่ ระดับการศึกษาของสามีและภรรยาสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา การสื่อสารระหว่างสามีภรรยา การใช้เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของสามีและภรรยา การเล่นการพนันของสามีและภรรยา การสนับสนุนทางสังคมของภรรยา พฤติกรรมการแผนเผชิญปัญหาของสามีและภรรยา ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการถูกสามีทำร้ายร่างกาย ได้แก่ การใช้สารเสพติดของสามีและภรรยา สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจำแนกกลุ่มภรรยาที่ถูกสามีทำร้ายและกลุ่มภรรยาที่ไม่ถูกสามีทำร้าย คือ การสื่อสารระหว่างสามีและภรรยา การเล่นการพนันของสามี การใช้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของสามี มีความแม่นยำในการทำนาย ร้อยละ 66.2 ส่วนลักษณะที่ภรรยาถูกทำร้ายด้านร่างกาย ได้แก่ การผลัก ต่อย และขว้างปาหรือทุบสิ่งของใส่ภรรยา

นิจวรรณ วีรวัฒน์โนคม (2540) ศึกษาเรื่อง ความรุนแรงต่อสตรี : ศึกษาในกลุ่มผู้หญิงอายุ 15 -44 ปี ที่มารับบริการ ณ แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลชัยนาท จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ ถูกกระทำรุนแรงมากกว่าไม่ถูกกระทำรุนแรง ร้อยละ 68.8 และร้อยละ 31.2 ตามลำดับ เป็นการถูกกระทำทางด้านจิตใจมากที่สุด รองลงมา คือ ทางด้านเพศและทางด้านร่างกาย ร้อยละ 62.2 ร้อยละ 34.0 และร้อยละ 26.5 ตามลำดับ ลักษณะการถูกทำร้ายร่างกายที่พบมากที่สุด คือ ถูกผลัก ทางด้านจิตใจที่พบมากที่สุด คือ ถูกแสดงท่าทีโกรธ ไม่พอใจ ทางเพศที่พบมากที่สุด คือ การเกี่ยวพาราตี ผู้ที่ถูกกระทำ ความรุนแรงด้านร่างกาย และจิตใจ มีความเกี่ยวพันกับผู้หญิง โดยเป็นสามีมากที่สุด ส่วนเพศ ผู้กระทำเป็นคนแปลกหน้า มากที่สุด ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกกระทำ ความรุนแรงทางด้านร่างกายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่มีรายได้ และมีความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองต่ำ ตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการถูกกระทำรุนแรงต่อสตรีด้านร่างกายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส รูปแบบการสวมใส่เสื้อผ้า เจตคติต่อการยอมรับความรุนแรงทางด้านจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ระดับการศึกษาปานกลาง และสถานภาพสมรส โสด ตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการถูกกระทำรุนแรงต่อสตรีด้านจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ อายุ อาชีพ รายได้ รูปแบบการสวมใส่เสื้อผ้า เจตคติต่อการยอมรับความรุนแรงของผู้หญิง เจตคติต่อบทบาทหญิงชายและความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง

2.8 กรอบแนวคิดของการศึกษา

การศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้ศึกษาได้นำเอามาสร้างเป็นกรอบในการอธิบายและวิเคราะห์ สำหรับศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.2
กรอบแนวคิดของการศึกษา

